

Stvaranje neovisne države: usporedba slučaja Republike Hrvatske i Autonomne zajednice Katalonije

---

Čajkovac, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:953373>

Rights / Prava: [In copyright](#)/Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Josip Čajkovac

**Stvaranje neovisne države: usporedba slučaja Republike
Hrvatske i Autonomne zajednice Katalonije**

Diplomski rad

**Zagreb
2021.**

Josip Čajkovac

**Stvaranje neovisne države: usporedba slučaja Republike
Hrvatske i Autonomne zajednice Katalonije**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije i povijesti

**Zagreb
2021.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Geografija i povijest; smjer: nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc.

Jelene Lončar

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Stvaranje neovisne države: usporedba slučaja Republike Hrvatske i Autonomne zajednice Katalonije

Josip Čajkovac

Izvadak: Kraljevina Španjolska i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija bile su dva različita sustava sa istim problemom, problemom upravljanja heterogenim stanovništvom i teritorijem bez sukoba i raspada države. Dok je SFRJ doživjela svoj raspad proglašena neovisnosti svojih republika 1990-ih, španjolski sustav preživio je proglašena neovisnosti Katalonije 2017. godine. Cilj ovog diplomskog rada je utvrditi sličnosti i razlike između dva slučaja. Koristit će se postojeća istraživanja o raspadu SFRJ, odnosno o procesu stvaranja Republike Hrvatske, i njihovi će se rezultati usporediti s događajima u Španjolskoj i Kataloniji. Pri usporedbi dvaju slučajeva, posebno će se obratiti pažnja na reakcije europskih država i značaja Katalonije i Hrvatske za matične države te Europu i svijet.

54 stranice, 14 grafičkih priloga, 8 tablica, 107 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: neovisnost, država, Katalonija, Španjolska, Hrvatska, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Voditelj: doc. dr. sc. Jelena Lončar

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Jelena Lončar
doc. dr. sc. Vedran Prelogović
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 5. 12. 2019.

Rad prihvaćen: 10. 6. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

**Creating an Independent State: Comparing the Case of the Republic of Croatia and
the Autonomous Community of Catalonia**

Josip Čajkovac

Abstract: Kingdom of Spain and the Socialist Federative Republic of Yugoslavia were two different systems with same issues, issue of governing a heterogeneous population and territory without conflict and collapse of the country. While SFRY did collapse in the 1990s following declarations of independence of its republics, the Spanish system survived the declaration of independence of Catalonia in 2017. The goal of this thesis is to determine similarities and differences between those two cases. Existing research about the dissolution of SFRY, or rather the process of creation of the Republic of Croatia, will be used and their results will be compared with events in Spain and Catalonia. In comparing the two cases, special attention will be paid on reaction of European countries and the significance of Catalonia and Croatia for their parent countries and their significance for Europe and the world.

54 pages, 14 figures, 8 tables, 107 references; original in Croatian

Keywords: independence, state, Catalonia, Spain, Croatia, Socialist Federative Republic of Yugoslavia

Supervisor: Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor
Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 05/12/2019.

Thesis accepted: 10/06/2021.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet i prostorno-vremenski okvir istraživanja	1
1.2. Ciljevi i svrha istraživanja	2
1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja	2
1.4. Metodologija istraživanja	5
2. Historijsko-geografski pregled razvoja Kraljevine Španjolske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije	5
3. Upravljanje i organizacija Kraljevine Španjolske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije	7
3.1. Kraljevina Španjolska	8
3.2. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija	10
3.3. Španjolska država zajednica nasuprot jugoslavenskom federalizmu	12
4. Demogeografska obilježja i razvoj Katalonije i Hrvatske	13
4.1. Demogeografska obilježja (Socijalističke) Republike Hrvatske	13
4.2. Demogeografska obilježja i pitanje identiteta Autonomne zajednice Katalonije	17
5. Gospodarska obilježja Katalonije i Hrvatske	22
5.1. Gospodarska obilježja (Socijalističke) Republike Hrvatske	23
5.2. Gospodarska obilježja Autonomne zajednice Katalonije	26
6. Značaj Katalonije i Hrvatske u odnosu na značaj SFRJ i Španjolske	29
6.1. Značaj SFRJ i (Socijalističke) Republike Hrvatske	29

6.2. Značaj Španjolske i Autonomne zajednice Katalonije	30
7. Uzroci i povod zahtjeva za neovisnost, referendum a i progla sa neovisnosti Hrvatske i Katalonije	32
7.1. Stjecanje neovisnosti Republike Hrvatske	32
7.2. Slučaj Autonomne zajednice Katalonije	35
7.3. Međunarodna percepcija neovisnosti i reakcija	38
8. Rezultati istraživanja	39
9. Rasprava.....	41
10. Zaključak.....	43
Popis literature.....	46
Popis izvora	49
Prilozi.....	VIII
Popis slika	VIII
Popis tablica	VIII
Priprema za nastavni sat.....	IX

1. Uvod

Stvaranje novih država nije nimalo jednostavan proces što možemo vidjeti na primjeru Autonomne zajednice Katalonije (dalje Katalonija) 2017. godine. Katalonska vlast proglasila je neovisnost Katalonije od Kraljevine Španjolske (dalje Španjolska) nakon provedenog referenduma o samoodređenju s potvrdnim odgovorom birača. Katalonija je ostala dio Španjolske unatoč referendumu i proglašenju neovisnosti, a i međunarodna zajednica je bila također protiv neovisnosti. Ovakav razvoj situacije pojedinca bi mogao navesti na pitanja što je dovelo do katalonskog referenduma i proglašenja neovisnosti i zašto je Katalonija još uvijek dio Španjolske?

Na pitanje o usporedbama hrvatske borbe za neovisnost i slučaja Katalonije, Eduard Aznar, veleposlanik Kraljevine Španjolske u Zagrebu, izjavio je za portal Telegram:

Aznar: „Uopće ne vidim sličnosti između ta dva slučaja. Niti jednu. U pravu ste kada kažete da mnogi, ne samo novinari, nego i politički analitičari rade ovakve projekcije hrvatske prošlosti na proces kojem sada svjedočimo u Kataloniji. Političke, povijesne i zakonske razlike su jasne. Politički, Jugoslavija nije bila demokracija, a Španjolska jest; povijesno, Jugoslavija je već implodirala kada je Hrvatska krenula u borbu za neovisnosti. Zakonski, posljednji jugoslavenski ustav priznavao je pravo na odcjepljenje, čega u španjolskom ustavu nema. Niti jedan demokratski ustav u svijetu ne priznaje pravo na odcjepljenje s iznimkom ustava triju zemalja, Etiopije, Lihtenštajna i Svetog Kristofora i Nevisa. ...“ (Raunić, 2017).

Proces stjecanja neovisnosti Republike Hrvatske nije bio jednostavan, a pratili su ga i sukobi. Slično kao u slučaju Katalonije, neovisnost Republike Hrvatske proglašena je nakon provedenog referenduma i nije naišla na odobravanje međunarodne zajednice. Hrvatska je konačno priznata nakon pregovora s međunarodnom zajednicom i prihvaćanja njenih uvjeta. Međutim, Hrvatska je morala nastaviti oružanu borbu protiv pobunjenog dijela stanovništva. Izjava španjolskog veleposlanika i usporedbe proglašenja neovisnosti Republike Hrvatske sa situacijom u Kataloniji zanimljive su polazišne točke za istraživanje procesa stvaranja neovisnih država.

1.1. Predmet i prostorno-vremenski okvir istraživanja

Predmet istraživanja je analiza procesa stvaranja neovisne države na neuspješnom primjeru Katalonije i uspješnome primjeru Republike Hrvatske. Istražit će se porijeklo

zahtjeva za neovisnom državom, povod i posljedice pokušaja odcjepljenja Katalonije, odnosno odcjepljenja Hrvatske. Prostor istraživanja su Kraljevina Španjolska i bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija. Ostatak Europe bit će uključen u istraživanje zbog značajnih političkih i gospodarskih veza sa Španjolskom i bivšom SFRJ. Istraživanjem je obuhvaćeno razdoblje od 1970. godine do 2020. godine, ali će se u pojedinim dijelovima odstupiti od navedenog vremenskog okvira radi pojašnjavanja i boljeg razumijevanja nekih događaja. Ključni događaji tog razdoblja u Španjolskoj su smrt diktatora Francisca Franca 1975. godine, donošenje španjolskog Ustava i uspostava parlamentarne monarhije 1978. godine te neuspjeli katalonski proglas neovisnosti 2017. godine. Ključni događaji u bivšoj SFRJ su donošenje Ustava SFRJ 1974. godine, smrt predsjednika Josipa Broza Tita 1980. godine i raspad države u 1990-ima.

1.2. Ciljevi i svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja, na konkretnim primjerima Katalonije i Hrvatske, je postizanje boljeg razumijevanja procesa stvaranja država, odnosno uzroka, tijeka, uspjeha ili neuspjeha te posljedica tog procesa. Cilj ovog diplomskog rada je pronaći sličnosti i razlike između slučaja Autonomne zajednice Katalonije i Republike Hrvatske, kao i načinima na koji su odnosno nisu ostvarile svoje političke ciljeve (tj. neovisnost). Navedeni cilj pokušat će se ostvariti usporedbom katalonskog slučaja proglašenja neovisnosti sa uspješnim proglasom neovisnosti Republike Hrvatske te na temelju te usporedbe dati određeni zaključci. Usporedit će se i njihova demogeografska i gospodarska obilježja.

U skladu s postavljenim ciljem istraživanja provjerit će se hipoteze:

1. Međunarodna zajednica i europske države lakše su prihvatile mogućnost neovisne Hrvatske nego neovisne Katalonije.
2. Hrvatska (1990. godine) i Katalonija (2017. godine) imale su slične demografske i gospodarske pretpostavke za funkcioniranje i razvoj kao neovisne države.
3. Neovisna Katalonija imala bi podjednak značaj za Europu i svijet kao i Hrvatska.

1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Istraživanja o Kataloniji, Španjolskoj i bivšoj SFRJ su brojna, ali komparativna istraživanja uglavnom proučavaju aktualne pokrete za neovisnost i sukobe regija sa

središnjom vlasti (Keating, 1997; Greer, 2007). Španjolska i bivša SFRJ česta su područja za istraživanje problematika i koncepata poput etničkih sukoba (Sotirović, 2013), organizacije i upravljanja heterogenim prostorom i identitetima (Keating, 1997; Solís; 2003; Greer, 2007; Henders, 2010; Burg, 2015), geopolitike (Pavić, 1968, 1971a; Larres, 2004) te međunarodnog i ustavnog prava (Degan, 1996; Radan, 1998; Marušić, 2017).

Posebno treba istaknuti knjigu *Spain: A Country Study* (Solsten i dr., 1990). Autori su proučili historijsko-geografski razvoj Španjolske, politička, društvena i geografska obilježja, ključne unutarnje procese i odnose te pregled vanjskih procesa i odnosa do 1988. godine kada je istraživanje završeno. Knjiga predstavlja detaljan pregled Španjolske i njenih glavnih obilježja uključujući i model regionalizacije. M. Gotovac i B. Kostadinov (2008) proučili su španjolski model regionalizacije iz ustavnopravne perspektive i na primjeru Katalonije, a D. Barbarić (2015) detaljno je proučio model sa svim njegovim pretpostavkama i obilježjima te odnosima koji su proizašli iz njegove uspostave. Autori su posebno istaknuli upravljanje regijama i regionalnim identitetima kao tradicionalan problem španjolske države.

F. L. Solís (2003) i S. L. Burg (2015) proučavali su značaj identiteta u političkome razvoju Katalonije i odnosima između Katalonije i središnje vlasti u Madridu. F. L. Solís detaljno je istražio i raspravio o konceptu identiteta i njegovoj važnosti u proučavanju Španjolske i Katalonije u knjizi *Negotiating Spain and Catalonia: Competing Narratives of National Identity*. Autor je posebno istaknuo različite vizije Španjolske i Katalonije iz perspektive političkih stranaka, a time i različito poimanje španjolskog identiteta i španjolske države. Prema autoru, različite perspektive došle su do izražaja za vrijeme pregovora o novom statutu autonomije Katalonije i formiranju nacionalne vlade. S. L. Burg (2015) proučio je utjecaj identiteta i percepcije gospodarskog stanja u Kataloniju na mobilizaciju birača za referendum i izbore u članku „*Identity, Grievances, and Popular Mobilization for Independence in Catalonia*“. Autor percepciju gospodarskog stanja smatra važnim čimbenikom zahtjeva za većom autonomijom, ali smatra da je prijatnija identitetu važan čimbenik zahtjevima za neovisnosti. M. Keating (1997) proučavao je nacionalizam i politički razvoj manjina u okviru modela nacionalne države u članku „*Stateless and nation-building: Quebec, Catalonia and Scotland in the changing state system*“. Autor je proučio problematiku nacionalizma i nacionalnog identiteta među narodima koji nemaju svoje nacionalne države. Istaknuo je jezik kao glavno obilježje identiteta u Kataloniji, a autonomiju kao glavni čimbenik koji omogućuje njegov razvoj i zaštitu. Autor je proučio i utjecaj ekonomskih integracija na politički razvoj manjina i razvoj identiteta.

S. L. Greer (2007) se usredotočio na politički razvoj Škotske i Katalonije u svojoj knjizi *Nationalism and self-government: the politics of autonomy in Scotland and Catalonia*. Autor proučava koncept regionalizacije, njegov tijek, obilježja i posljedice u slučaju Škotske i Katalonije. Knjiga detaljno proučava i uspoređuje ovlasti i nadležnosti te načine na koji su ovlasti korištene. Posebna je pažnja posvećena odnosu između političkih stranaka u Kataloniji opredjeljenih za autonomiju i onih opredjeljenih za neovisnost.

S. J. Henders (2010) proučavala je utjecaje asimetrije upravljanja i dogovore o posebnom statusu u knjizi *Territoriality, asymmetry, and autonomy: Catalonia, Corsica, Hong Kong, and Tibet*. U knjizi se proučava problematika asimetrije upravljanja i regionalnih identiteta i jezika. Prema autoru, asimetrija upravljanja može riješiti pitanje upravljanja heterogenim identitetima i prostorima, ali istovremeno može oslabiti autoritet središnje države i dovesti u pitanje teritorijalni integritet države.

U slučaju bivše SFRJ, autori su uglavnom istraživali politički i ekonomski aspekt jugoslavenskoga sustava (Petak, 2013) te sam raspad SFRJ (Radan, 1998; Petak, 2003; Nazor, 2007; Marjan, 2017). Među autorima koji su proučavali raspad SFRJ, posebno se ističu oni s fokusom na ulozi međunarodne zajednice u raspadu SFRJ (Larres, 2004; Biermann, 2004; Graff, 2004; Bekić, 2010).

U knjizi *From the Balkan History of Diplomacy and Politics*, V. Sotirović (2013) je objedinio sedam svojih znanstvenih radova o području Balkana od 19. st. do 21. st. Autor unutar poglavlja „*Emigrations, Refugees and Ethnic Cleansing in Yugoslavia, 1991–2001*“ analizira koncepte nacionalizma, nacionalnog identiteta i nacionalne države na primjeru država bivše SFRJ. Autor također analizira raspad SFRJ te ga uspoređuje s raspadom Čehoslovačke iznoseći svoje zaključke o sličnostima i razlikama između dva slučaja.

P. Radan (1998) proučavao je probleme jugoslavenskog federalizma u članku „*Constitutional Law and the Multinational State: The Failure of Yugoslav Federalism*“. Analizom ustava i sve češćih sukoba između republika, P. Radan dolazi do zaključaka o uzrocima raspada SFRJ. Autor također ističe bitne promjene u jugoslavenskom modelu federalizma od početka do raspada države, tj. izrazitu decentralizaciju sustava.

U knjizi *Hrvatska 1989.-1992.*, D. Marjan (2017) proučavao je tijekom događaja i čimbenike koji su doveli do raspada SFRJ i priznanja hrvatske neovisnosti. Izuzev detaljnog pregleda događaja te definiranja uzroka raspada SFRJ, autor proučava problem međunarodnog priznanja Hrvatske i ulogu međunarodne zajednice u rješavanju sukoba. R. Biermann (2004) je također proučavao ulogu Europske zajednice (EZ) u raspadu SFRJ u svome članku „*Back to the Roots. The European Community and the Dissolution of*

Yugoslavia – Policies under the Impact of Global Sea-Change“. Autor je pokušao objasniti razloge neslaganja unutar Europske zajednice prilikom pokušaja rješavanja krize u SFRJ pri čemu je proučio i čimbenike koji su utjecali na razvoj SFRJ i razloge raspada države 1990-ih. A. Bekić (2010) je proučavala ulogu EZ u raspadu SFRJ s fokusom na Ujedinjeno Kraljevstvo i Saveznu Republiku Njemačku (dalje SR Njemačka). A. Bekić ističe važnost unutarnjih sukoba u EZ oko daljnje integracije i reforme kao čimbenike koji su utjecali na politiku EZ prema Hrvatskoj i Sloveniji. K. Larres (2004) pokušao je objasniti djelovanje i poziciju Sjedinjenih Američkih Država (dalje SAD) pri raspadu SFRJ i ratnim sukobima 1990-ih u članku „*Bloody as Hell*“. *Bush, Clinton and the Abdication of American Leadership in the Former Yugoslavia, 1990-1995*“. Pažnja je posvećena američkoj pasivnosti i oslanjanju SAD-a na EZ u rješavanju krize te odbijanju korištenja vojne sile za zaustavljanju sukoba.

1.4. Metodologija istraživanja

Temelj ovog diplomskog rada čini historijsko-geografski i političko-geografski okvir istraživanja Katalonije i RH u uvjetima stjecanja neovisnosti. Historijsko-geografski dio odnosi se na proučavanje, objašnjavanje i predviđanje prostornih odnosa u odabranom vremenskom razdoblju. Političko-geografski dio odnosi se na proučavanje, objašnjavanje i predviđanje prostornih uzroka i posljedica političkih procesa te njihovih međuodnosa. Dio istraživanja obuhvatit će i demogeografsku problematiku, posebno onu koja se odnosi na strukturu stanovništva.

Analiza se zasniva na sekundarnim podacima uglavnom dostupnih izvora i literature te čini temeljni dio ovoga istraživanja. Statistička metoda koristi se pri obradi statističkih podataka radi pronalaska pravilnosti i trendova, a metoda kompilacije pri proučavanju literature na hrvatskom i engleskom jeziku. Metoda deskripcije koristi se za predstavljanje podataka, tijekom događanja i procesa. Metode analize i sinteze koriste se u analizi literature i izvora, usporedbi i oblikovanju zaključaka.

2. Historijsko-geografski pregled razvoja Kraljevine Španjolske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

Temelji Kraljevine Španjolske nalaze se u Kraljevstvima Aragonije i Kastilje u 15. stoljeću, na kraju višestoljetnog procesa ponovnog osvajanja, odnosno oslobađanja

Pirenejskog poluotoka od muslimanske vlasti. Dva kraljevstva prvo su uspostavila savez preko bračnih veza svojih vladara, a pod njihovim nasljednicima uspostavljena je personalna unija. Međutim, oba kraljevstva postojala su neovisno jedno o drugome, ali imali su zajedničku instituciju vladara koja ih je vezala. Kraljevstva su imala različite upravne, pravne i gospodarske sustave do 18. st. kada je ukinuta aragonska posebnost i pokrenut proces ujednačavanja i centralizacije. Španjolska je imala jedno od najvećih kolonijalnih carstava i bila je svjetska sila zahvaljujući geografskome položaju te inicijativi pri istraživanju i iskorištavanju novootkrivenih prostora Sjeverne i Južne Amerike. Međutim, Španjolska moć se smanjivala u odnosu na njene suparnike, a u 19. st. počelo se raspadati španjolsko kolonijalno carstvo. Razlozi slabljenja i raspada bili su ratovi u Europi, revolucionarni ustanci u kolonijama, građanski rat i nedostatak prijeko potrebne opće modernizacije države. Španjolska nije izravno sudjelovala u nijednom svjetskom ratu, ali prošla je kroz političke promjene i građanski rat. Španjolska je postala republika, a regije poput Katalonije dobile su autonomiju. Španjolska je bila nestabilna, a izbio je i građanski rat koji su izgubile snage republike. Nacionalistička diktatura pod Franciscom Francom ukinula je autonomiju regijama i provodila politiku španjolskog nacionalizma i unitarne Španjolske. Smrt Franca i uspješno djelovanje novoga kralja i njegovih premijera označili su početak politički prijelaz Španjolske u parlamentarnu monarhiju 1970-ih. Novi ustav omogućio je provođenje decentralizacije Španjolske te njen pristup NATO savezu i Europskoj ekonomskoj zajednici (Hrvatska enciklopedija; Solsten i dr., 1990).

Ideju o stvaranju zajedničke države južnoslavenskih naroda nalazimo u 19. st. kao ideju među obrazovanim dijelom južnoslavenskih naroda u sastavu Osmanskog Carstva i Austrijskog Carstva, odnosno Austro-Ugarske. Ideja se počela provoditi u djelo osamostaljivanjem velikog dijela Jugoistočne Europe od Osmanskog Carstva tijekom 19. st. Nakon I. svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske, uspostavljeno je Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca pod srpskom dinastijom Karađorđevića, a ime države kasnije je promijenjeno u Kraljevina Jugoslavija. Kraljevstvo je definirano kao parlamentarna monarhija, ali puno političke moći povjereno je u instituciju vladara. Kraljevstvo su tijekom cijelog postojanja obilježavali unutarnji sukobi koji su negativno utjecali na stabilnost države, ali i na odnose među narodima Kraljevine Jugoslavije. Kraljevina Jugoslavija osvojena je za vrijeme II. svjetskog rata i podijeljena između njezinih susjeda i novostvorenih marionetskih država, a jedna od njih bila je i Nezavisna Država Hrvatska. Jugoslavija je obnovljena nakon rata, ali ne u prijeratnome obliku. (Hrvatska enciklopedija; Magaš, 2013).

Novim ustavom proglašena je Federativna Narodna Republika Jugoslavija (dalje FNRJ). Država je u praksi bila jednostranačka, komunistička i izrazito centralizirana prema modelu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (dalje SSSR). Temelji stabilnosti i centri moći u FNRJ bili su Josip Broz Tito, predsjednik države i vođa jugoslavenskih komunista, vojska i službe sigurnosti te komunistička partija. Ustavnim i ideološkim promjenama 1960-ih i 1970-ih država je reformirana u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju. Reforme su prebacile moć i ovlasti sa savezne vlasti na republike i autonomne pokrajine, a Savez komunista Jugoslavije decentraliziran je u korist republičkih ogranaka. SFRJ je bila u političkoj, ideološkoj i gospodarskoj krizi u 1980-ima. Zbog nemogućnosti dogovora među glavnim političkim sudionicima i usprkos gospodarskim reformama, kriza je dovela do raspada SFRJ po republičkim granicama (Biermann, 2004; Marjan, 2017; Rogić, 1990).

3. Upravljanje i organizacija Kraljevine Španjolske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije

Španjolski politički sustav jedan je od rijetkih primjera mirnog prijelaza s autoritarnog na demokratski sustav. Prijelaz se događao postupno zbog potrebe očuvanja i nastavka reformi od reakcije nacionalističkih i konzervativnih frakcija u španjolskoj vojsci. Frakcije su bile zabrinute promjenama jer su smatrale da bi mogle dovesti do raspada Španjolske. Nasuprot njima, stanovništvo pojedinih dijelova Španjolske nije bilo zadovoljno upravljanjem iz Madrida te su postali destabilizirajući čimbenik (npr. teroristi u Baskiji). Španjolski Ustav iz 1978. godine i model decentralizacije nastali su kao kompromisno rješenje koje je trebalo udovoljiti većini (Royo i Manuel, 2003; Solís, 2003).

Stvaranje savezne države i saveznih republika za svaki južnoslavenski narod je trebalo riješiti nacionalna pitanja koja su uzrokovala sukobe u Kraljevini Jugoslaviji. Prije Ustava iz 1974. godine, sustav je bio centraliziran i rigidniji s izrazitom kontrolom Komunističke partije Jugoslavije. Ideološki, jugoslavenski sustav samoupravljanja i decentralizacije bio je drugačiji od sustava uspostavljenog u SSSR-u te je predstavljao drugi put u socijalizam (Hrvatska enciklopedija; Nazor, 2007).

3.1. Kraljevina Španjolska

Prema španjolskom Ustavu, postoji španjolska nacija i postoje nacionalnosti unutar jedinstvene španjolske države i regija koje ju čine. Posebno se ističu tri povijesne nacionalnosti: katalonska, galicijska i baskijska. Stvaranje autonomnih zajednica je dozvoljeno prema principu „zajedničkih povijesnih, kulturnih i ekonomskih obilježja, otočnog teritorija i povijesnog regionalnog statusa“, ali središnja vlast može stvoriti autonomnu zajednicu u određenim uvjetima (Boletín Oficial del Estado, 1978; Hrvatska enciklopedija). Provincije Španjolske, koje se odluče ujediniti u autonomnu zajednicu, trebale su preuzeti ustavom definirane ovlasti od središnje države. Statut autonomne zajednice preciznije definira koje ovlasti se preuzimaju od središnje vlasti i u kojoj će mjeri autonomna zajednica koristiti te ovlasti. Svaka autonomna zajednica ima jednodomno zakonodavno tijelo, predsjednika i Visoki sud pravde. Autonomna zajednica jedina može mijenjati vlastiti statut autonomije, ali španjolski parlament mora potvrditi promjenu te ona mora biti u skladu sa ustavom. Zakonodavno tijelo autonomne zajednice ima pravo birati svoje predstavnike u gornjem domu španjolskoga parlamenta po principu jedan plus jedan za svakih milijun stanovnika (Boletín Oficial del Estado, 1978; Barbarić, 2015).

Povijesne nacionalnosti dobile su svoje autonomne zajednice u kratkom vremenskom roku i s najvećim mogućim ovlastima (tzv. brzi postupak). Ostale zajednice trebale su dobiti ovlasti postupno. Politički pritisci odozdo i od opozicije doveli su do promjena pa je odlučeno da će se i Andaluzija oblikovati brzim postupkom. Brzina postupka i ovlasti prenesene na autonomne zajednice dovele su do razlike u ovlastima između autonomnih zajednica, a one su samo pojačale postojeće gospodarske i društvene razlike. U drugome valu dogovora o uspostavljanju autonomnih zajednica (1980-ih) odlučilo se što više ujednačiti autonomne zajednice po pitanju ovlasti. (Henders, 2010; Barbarić, 2015; Boletín Oficial del Estado, 1978).

Sl. 1. Podjela Španjolske prema autonomnim zajednicama i gradovima

Izvor: izradio autor prema Database of Global Administrative Areas (GADM), 2015

Ovlasti uključuju mogućnost provedbe nacionalnih zakona, donošenje i provedbu zakona autonomne zajednice te mogućnost sporazuma s drugim autonomnim zajednicama u određenom djelokrugu i uvjetima. Ovlasti se mogu primjenjivati u području prostornog planiranja, poljoprivrede, šumarstva, zaštite okoliša, kulture, socijalne skrbi i zdravstva te u drugim područjima propisanim čl. 148. Ustava. Autonomne zajednice svoje financije izravno dobivaju preko vlastitih poreza, taksi i doprinosa, prireza na državne poreze i davanja, prihoda od vlastite imovine i privatno-pravnih prihoda te proizvoda kreditnih operacija. Središnja vlast može ustupiti dio pojedinih poreza i dodijeliti dio sredstava iz Fonda za kompenzacije među različitim područjima (Boletín Oficial del Estado, 1978; Sadiković prema Barbarić, 2015). Fond za kompenzacije među različitim područjima služi za koordinaciju i preusmjeravanje financijskih sredstava s ciljem ujednačenijeg razvoja i kao dodatna pomoć slabije razvijenim dijelovima Španjolske. Unatoč procesu ujednačavanja ovlasti, iznimke postoje, npr. drugačiji fiskalni režim u Baskiji i Navarri te Kanarskim otocima, manje zakonodavne ovlasti za autonomne gradove Ceutu i Melillu, te regionalna policija u Baskiji i Kataloniji (Boletín Oficial del Estado, 1978; Barbarić, 2015).

Područja u isključivoj nadležnosti središnje vlasti definirana su čl. 149. Ustava, a neka od njih su vanjska politika, obrana i oružane snage, monetarna politika, odobravanje

referenduma, opći sustav financija i državni dug te pravosuđe. Središnja vlast ima ovlast donositi zakone, propise i odluke u definiranim područjima, ali i u područjima u kojima autonomne zajednice nisu preuzele nadležnost. Ustav predviđa i mehanizam prisile koji omogućava središnjoj vlasti da preuzme upravu nad autonomnom zajednicom ako ju odobri gornji dom parlamenta. Ustavni sud je odgovoran za rješavanje pitanja oko ustavnosti, sukoba državnih zakona i onih autonomne zajednice te sukoba oko nadležnosti (Boletín Oficial del Estado, 1978; Barbarić, 2015). Primjer djelovanja Ustavnog suda bio je odlučivanje o Statutu autonomije Katalonije iz 2006. godine. Statut je donesen i potvrđen 2006. godine te je dozvolio Kataloniji preciznije i veće ovlasti, npr. u području financija, sudstva te reguliranju statusa katalonskog identiteta i jezika. Unatoč valjanoj proceduri, Ustavni sud je srušio statut 2010. godine zbog velikog broja protuustavnih članaka. (Henders, 2010; Burg, 2015).

3.2. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Samoupravljanje, federalizam i socijalizam bili su ključni koncepti u organizaciji i funkcioniranju SFRJ. Novi ustav nije odstupio od ideje ravnopravnosti i jedinstva kroz federalizam, ali je ojačao savezne republike i dozvolio postojanje republičkog državljanstva uz državljanstvo SFRJ. Ustav je načelno dozvolio mogućnost odvajanja od Jugoslavije iako nije postojao mehanizam za provedbu odvajanja. Samoupravljanje je nastavak na raniji ustav i najpoznatija odlika jugoslavenskog socijalizma. Samoupravljanje je imalo svoju političku, ekonomsku i ideološku stranu. Politička strana samoupravljanja polazi od ranije navedene ideološke jer je dala SFRJ-u znatnu političko-geografsku važnost u okviru hladnoratovske politike. Nadalje, samoupravljanje se slagalo s federalnim uređenjem države jer je prebacio dio gospodarske moći središnje vlasti na organizacije radnika. To je ujedno bilo i gospodarsko i političko pitanje zbog socijalističke ideologije koja usko veže političko djelovanje i moć s gospodarskim napretkom i blagostanjem (Službeni list SFRJ, 1981; Petak, 2003; Radan, 1998; Hrvatska enciklopedija).

Sl. 2. Podjela SFRJ prema republikama i autonomnim pokrajinama sa istaknutim položajem SR Hrvatske

Izvor: Najbar-Agičić i dr., 2004

Prema Ustavu, promjene unutarnjeg uređenja i ustava moraju proizaći iz jednoglasnog stava svih skupština republika i autonomnih pokrajina. Očigledan cilj je bio spriječiti nadglasavanje i dominaciju jednoga naroda SFRJ nad drugima te potaknuti suradnju i kompromis. Međutim, uspostavljeni sustav pokazao se iznimno problematičnim u uvjetima krize 1980-ih jer se nije moglo postići zajedničko rješenje, a sustav nije predvidio drugačiji način odlučivanja (Službeni list SFRJ, 1981; Petak, 2003; Radan, 1998).

Po pitanju ovlasti, republike i autonomne pokrajine imale su pravo donositi zakone i izvršavati ih u onim područjima koja nisu bila u nadležnosti saveznih institucija, a nadležnost se mogla proširiti saveznim zakonom. Nadalje, republike i autonomne pokrajine su imale dužnost izvršavati savezne zakone i propise osim ako drugačije nije bilo uređeno saveznim zakonom. Ustav je predviđao i sustav teritorijalne obrane prema kojem su postojale dodatne obrambene snage uz Jugoslavensku narodnu armiju, a njima su rukovodile republike i

autonomne pokrajine. Republike i autonomne pokrajine bile su ograničene saveznom vanjskom politikom i propisima pri suradnji s tijelima i institucijama drugih država. Međutim, njihova suglasnost bila je potrebna pri sklapanju međunarodnih ugovora koji su se ticali ovlasti, zakona ili teritorija republike, odnosno autonomne pokrajine. Neka druga područja nadležnosti saveznih institucija bila su obrana, carinski sustav, državljanstvo federacije, monetarni sustav i pravosuđe te druga područja propisanih čl. 281. Ustava i saveznim zakonom (Službeni list SFRJ, 1981).

Republike i autonomne pokrajine imale su pravo uređivati poreze uz preporuke saveznih organa, ali saveznim zakonom se moglo odrediti koje točno poreze i u kolikoj mjeri. Ustavom su jedino prihodi od carina bili pod izričitom nadležnosti savezne države, a zakonom su se uređivali ostali prihodi i doprinosi republika i autonomnih pokrajina saveznim financijama. Fond za razvoj slabije razvijenih dijelova države osnovan je s ciljem poticanja ujednačenoga razvoja i suradnje među republikama te umanjivanja sve većih gospodarskih razlika (Službeni list SFRJ, 1981; Petak, 2013).

3.3. Španjolska država zajednica nasuprot jugoslavenskom federalizmu

Oba slučaja su primjer prijenosa moći iz središnje vlasti na niže razine pri čemu su stvoreni novi oblici političke i gospodarske organizacije države. Novonastali odnosi i mehanizmi trebali su riješiti probleme upravljanja heterogenom državom, a istovremeno očuvati državu i njen autoritet te poticati međusobnu suradnju i solidarnost.

Očigledne razlike između dva sustava bile su španjolsko unitarno uređenje i demokratski sustav nasuprot jugoslavenskog federalnog uređenja i autoritarnog sustava. Španjolska je kao centralizirana unitarna država morala naći rješenje koje bi održalo jedinstvo Španjolske, ali je to morala učiniti bez autoritarnog sustava i bez stvaranja federalnog uređenja. Postojeći model regionalizacije i demokratski sustav Španjolske priznaje posebnosti regija, ali održava Španjolsku kao jedinstvenu političku cjelinu (Boletín Oficial del Estado, 1978; Barbarić, 2015). U demokratskoj Španjolskoj nije bilo jake i politički jedinstvene organizacije na nacionalnoj razini koja bi mogla održavati *status quo*, a pogotovo nakon izbora novih stranaka na nacionalnoj razini i u autonomnim zajednicama. Takve promjene u vladajućim strukturama i koalicijama izravno utječu na odnos između središnje vlasti i autonomne zajednice te mogu dovesti do bolje ili lošije suradnje, ali i do izravnih sukoba (Keating, 1997; Solís, 2003). SFRJ je bila uspostavljena kao federacija pa su novim ustavom redefinirani postojeći odnosi i odrađena rješenja unutar postojećih okvira

republika i autonomnih pokrajina. Unatoč decentralizaciji, SFRJ je bila relativno jedinstvena zahvaljujući autoritarnom sustavu i Savezu komunista Jugoslavije (SKJ) koji su omogućili određenu razinu kontrole i koordinacije. SKJ bio je integrativni čimbenik SFRJ, a na Kongresima SKJ-a oblikovali su se zajednički planovi djelovanja (Službeni list SFRJ, 1981; Petak, 2013, Nazor, 2007).

Usporedbom ovlasti i područja nadležnosti, španjolski Ustav preciznije definira ovlasti i područja nadležnosti za autonomne zajednice nego što Ustav SFRJ čini za republike i autonomne pokrajine. Iako su postojale razlike u načinima financiranja, autonomne zajednice te republike i autonomne pokrajine imale su povećanu financijsku neovisnost (Petak, 2013; Barbarić, 2015). Ključne razlike između njih bile bi jednoglasan način odlučivanja, postojanje teritorijalne obrane, republičko državljanstvo, načelna mogućnost odcjepljenja i kontrola nad referendumom za republike i autonomne pokrajine SFRJ. Savezna vlast u SFRJ i središnja vlast u Španjolskoj imale su slične ovlasti i područja nadležnosti. Oba sustava imala su određenu fleksibilnost jer su predviđala mogućnost preuzimanja dodatnih ovlasti i proširenje područja nadležnosti (Boletín Oficial del Estado, 1978; Službeni list SFRJ, 1981).

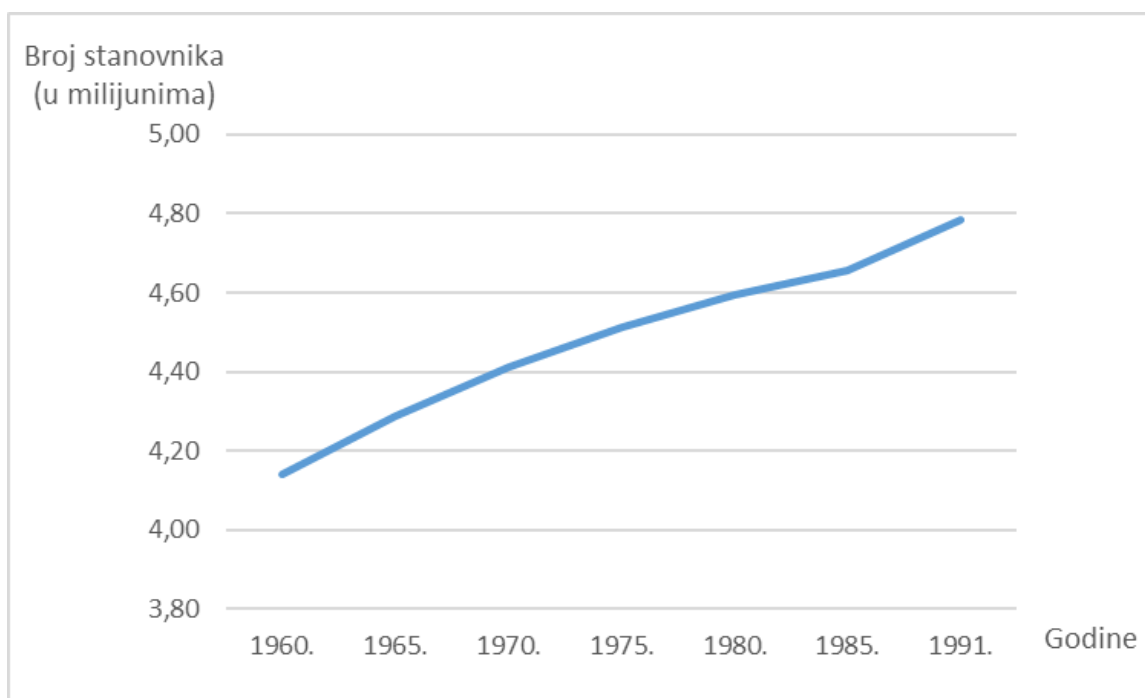
4. Demogeografska obilježja i razvoj Katalonije i Hrvatske

Cilj ovoga poglavlja je identificirati pravila i trendove demografskog razvoja Hrvatske i Katalonije služeći se dostupnom literaturom i statističkim podacima. Glavni izvori podataka za Hrvatsku su podaci Državnog zavoda za statistiku i bivšeg Saveznog zavoda za statistiku, a od literature *Geografija Hrvatske* D. Magaša (2013). U slučaju Katalonije, koristit će se uglavnom podaci statističkih službi, *Institut d'Estadística de Catalunya* i *Institut Nacional de Estadística*. Ključni radovi su „*The Demographic Transition and Immigration Flows in Spain: A Close Relationship*“ autora Domínguez-Mujica i Guerra-Talavera (2009) i „Autonomne zajednice u Španjolskoj“ autora Gotovac i Kostadinov (2008).

4.1. Demogeografska obilježja (Socijalističke) Republike Hrvatske

Od kraja II. svjetskog rata, Hrvatska je bilježila rast broja stanovnika sukladno pozitivnoj prirodnoj promjeni i imigraciji iz ostalih republika. Hrvatska 1971. godine imala je više od 4,4 milijuna stanovnika (oko 1/5 stanovnika SFRJ) i gustoću naseljenosti 78,3

stanovnika po km². Razdoblje SFRJ obilježilo je povećanje očekivane životne dobi stanovništva i daljnji razvoj procesa demografske tranzicije, odnosno ulaska u posttranzicijsku etapu niskih stopa nataliteta i mortaliteta 1980-ih (Savezni zavod za statistiku, 1989; Magaš, 2013). Otvaranje SFRJ prema ostatku Europe omogućilo je odlazak stanovništva na privremeni rad u susjedne države, ali i njihovo napuštanje SFRJ pa tako i Hrvatske. Hrvatska je 1991. godine imala nešto više od 4,7 milijuna stanovnika, ali iste godine zabilježena je negativna prirodna promjena u kretanju broja stanovnika. Ratni sukobi 1990-ih dodatno su pogoršali stanje po pitanju prirodne promjene i migracijskog salda. Negativan utjecaj događaja 1990-ih je očit iz podataka za 2001. godinu kada je Hrvatska imala nešto više od 4,4 milijuna stanovnika. Međutim, pad broja stanovnika se nastavio i nakon 2001. godine (Magaš, 2013; Državni zavod za statistiku, 2013a).

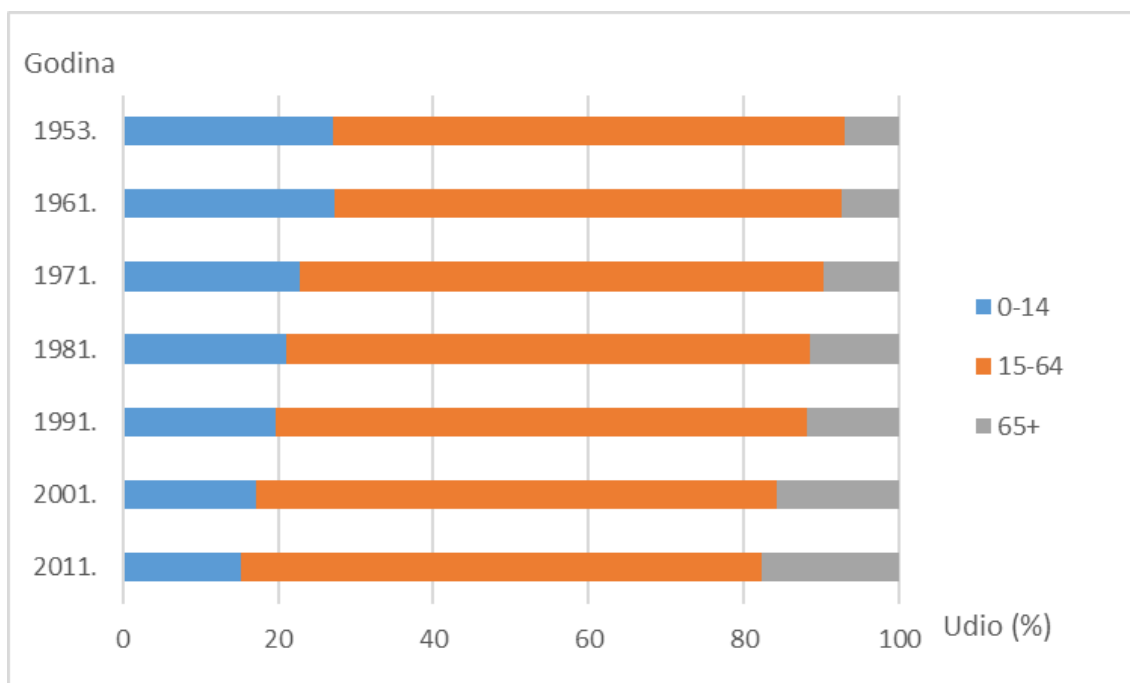
Sl. 3. Kretanje broja stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1960. – 1991. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1989; Državni zavod za statistiku, 2013a

Struktura stanovnika po velikim dobnim skupinama prikazuje dugotrajan trend rasta broja stanovnika starije dobi (65+ godina) i opadanja broja stanovnika mlađe dobi (0-14 godina). Prosječna starost stanovnika Hrvatske u razdoblju 1971. – 1991. godine porasla je sa 34 godine na 37,1 godinu, a indeks starosti¹ sa 47,2 % na 66,7 %. U usporedbi sa SFRJ,

¹ Prema metodologiji Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske, indeks starosti dobije se dijeljenjem broja stanovnika 60+ godina starosti s brojem stanovnika 0-19 godina te množenjem dobivenog broja sa 100.

Hrvatska je imala veći indeks starosti, a razlika se povećavala s vremenom. Trend starenja stanovništva nastavljen je u 21. st., a u slučaju daljnjeg nastavka predstavlja izniman problem za socijalni i mirovinski sustav te Hrvatsku općenito (Magaš, 2013).

Sl. 4. Promjena udjela velikih dobnih skupina u broju stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine

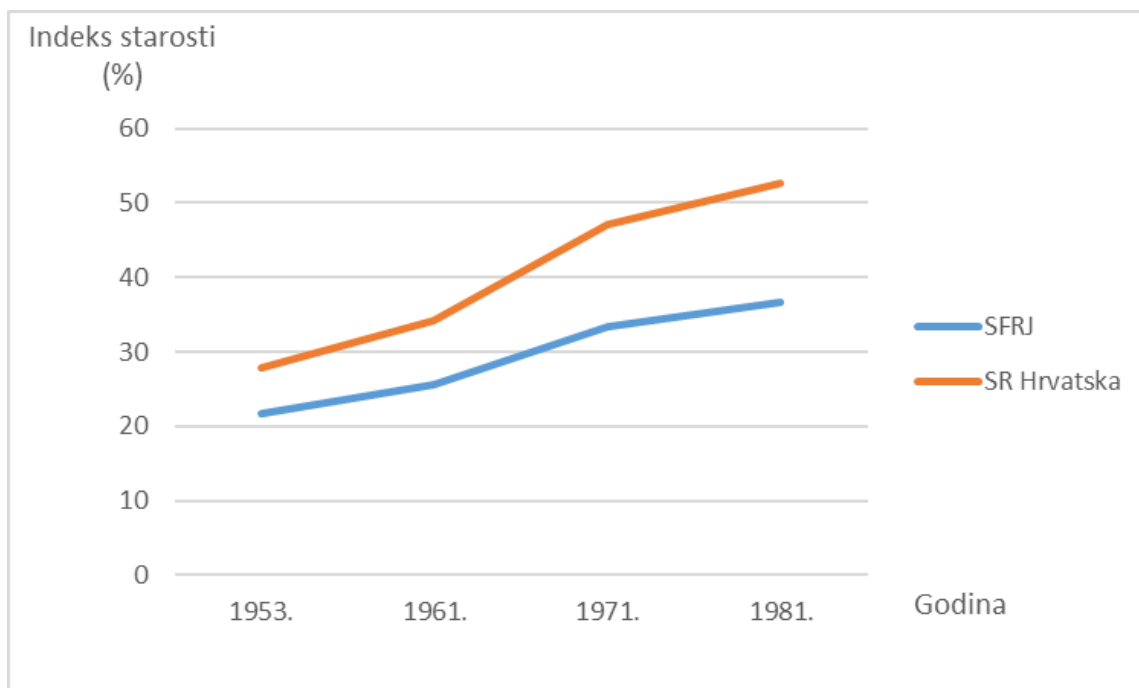
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013b

Tab. 1. Indeks starosti i prosječna starost stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine

Godina	Indeks starosti	Prosječna starost
1953.	27,9	30,7
1961.	34,3	32,5
1971.	47,2	34,0
1981.	52,6	35,4
1991.	66,7	37,1
2001.	90,7	39,3
2011.	115,0	41,7

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2013b

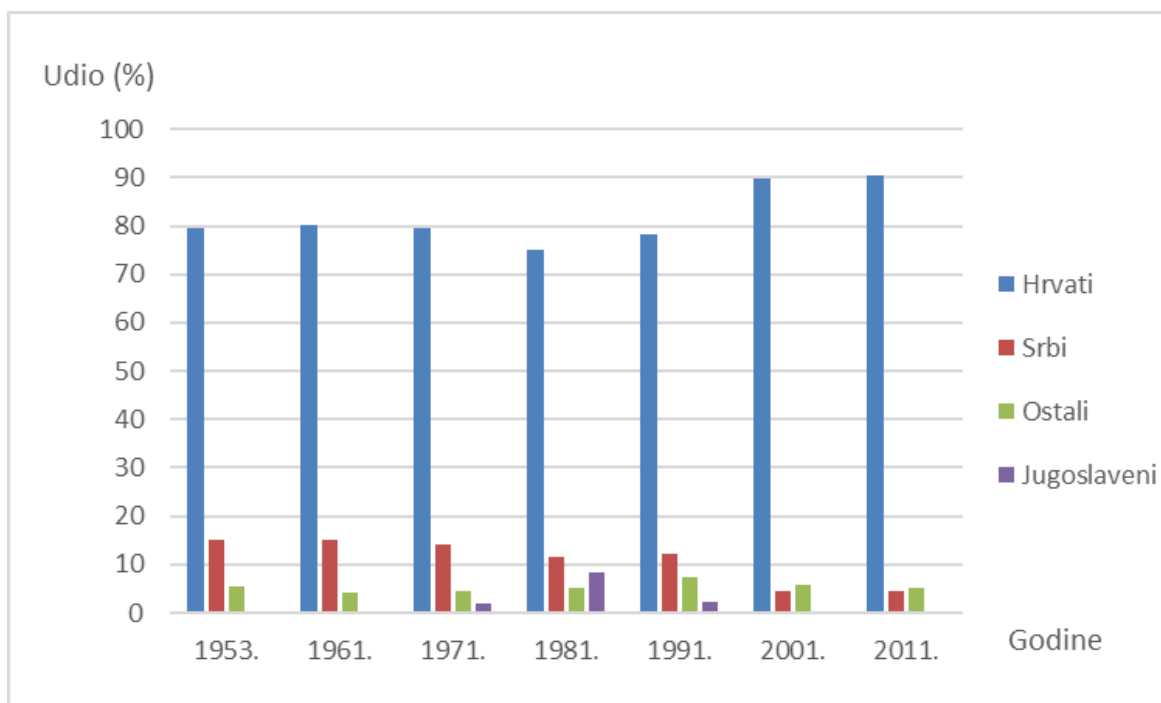
Sl. 5. Kretanje indeksa starenja SR Hrvatske i SFRJ 1953. – 1981. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1989; Državni zavod za statistiku, 2013b

Gradsko stanovništvo činilo je 40-45 % stanovništva Hrvatske 1971. godine s najvećom koncentracijom stanovništva u makroregionalnim središtima: Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku. (Rogić, 1990.). Navedeni gradovi prednjače zbog svoga povijesnog razvoja i funkcija koje su koncentrirane u njima, odnosno uslugama koje mogu ponuditi stanovništvu od kojih je zaposlenje jedno od najvažnijih. Gorski prostori Hrvatske činili su izrazito slabo naseljene i emigracijske prostore države, a nizinski prostori Istočne Hrvatske postaju emigracijski nakon 1990-ih (Magaš, 2013).

Po pitanju etničke pripadnosti, Hrvatska je bila relativno homogena republika s izraženim udjelom građana srpske etničke pripadnosti do 1991. godine. Broj Srba smanjio se sa nešto više od pola milijuna 1991. godine na malo više od 200 tisuća 2001. godine. Razlozi takve promjene su naravno ratna stradanja i emigracija iz ratom zahvaćenih prostora. Međutim, broj Hrvata se povećao sa 3,7 milijuna na gotovo 4 milijuna zbog imigracije iz drugih dijelova SFRJ, naročito BiH (Magaš, 2013; Sotirović, 2013; Državni zavod za statistiku, 2013a; Marjan, 2017). Međutim, Hrvati su jedan od konstitutivnih naroda BiH, a njihov je udio u stanovništvu iznosio 17,4 % 1991. godine te 15,4 % 2013. godine (Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, n. d.; Sotirović, 2013). SFRJ u svome federalnome obliku trebala je biti rješenje za nacionalne, kulturne i jezične suprotnosti i sukobe, ali ona to nije bila. Nacionalizam je bio potisnut problem koji je došao do izražaja

pred sam raspad države. Formulacija zajedničkog jezika Srba i Hrvata, hrvatsko-srpskog ili srpsko-hrvatskog, kao kompromisnog rješenja te paralelno korištenje latiničnog i ćiriličnog pisma nije se pokazalo kao stabilno rješenje (Magaš, 2013; Sotirović, 2013; Marjan, 2017).

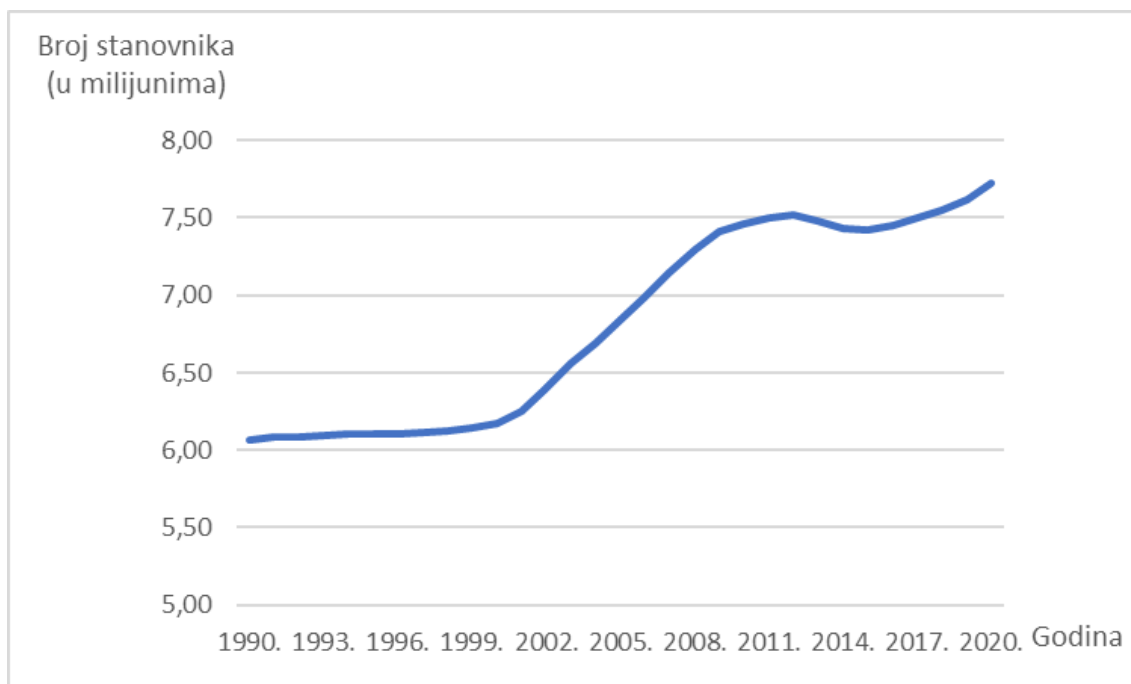

Sl. 6. Kretanje udjela odabranih „narodnosti“ u broju stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1989; Berber i dr., 2008; Državni zavod za statistiku, 2013a

4.2. Demogeografska obilježja i pitanje identiteta Autonomne zajednice Katalonije

Španjolska i Katalonija imale su stalnu blago pozitivnu promjenu broja stanovnika s manjim oscilacijama od 1975. godine. Poslije 2000. godine, broj stanovnika Katalonije naglo se povećava zahvaljujući imigracijama iz Sjeverne Afrike, Latinske Amerike i Jugozapadne Azije. Rast je naglo usporen zbog negativnih posljedica financijske krize 2008. godine, a u razdoblju 2012. – 2015. godine broj stanovnika u Kataloniji smanjio se za otprilike 90 tisuća. Podaci za razdoblje 2016. – 2020. godine pokazuju ponovni blagi rast broja stanovnika i za Španjolsku i za Kataloniju (Domínguez-Mujica i Guerra-Talavera, 2009; Gotovac i Kostadinov, 2008; Institut d'Estadística de Catalunya, 2021j). Katalonija je 2017. godine imala gotovo 7,5 milijuna stanovnika (oko 16 % stanovnika Španjolske), a 2020. godine više od 7,7 milijuna stanovnika (Institut d'Estadística de Catalunya, 2021j).

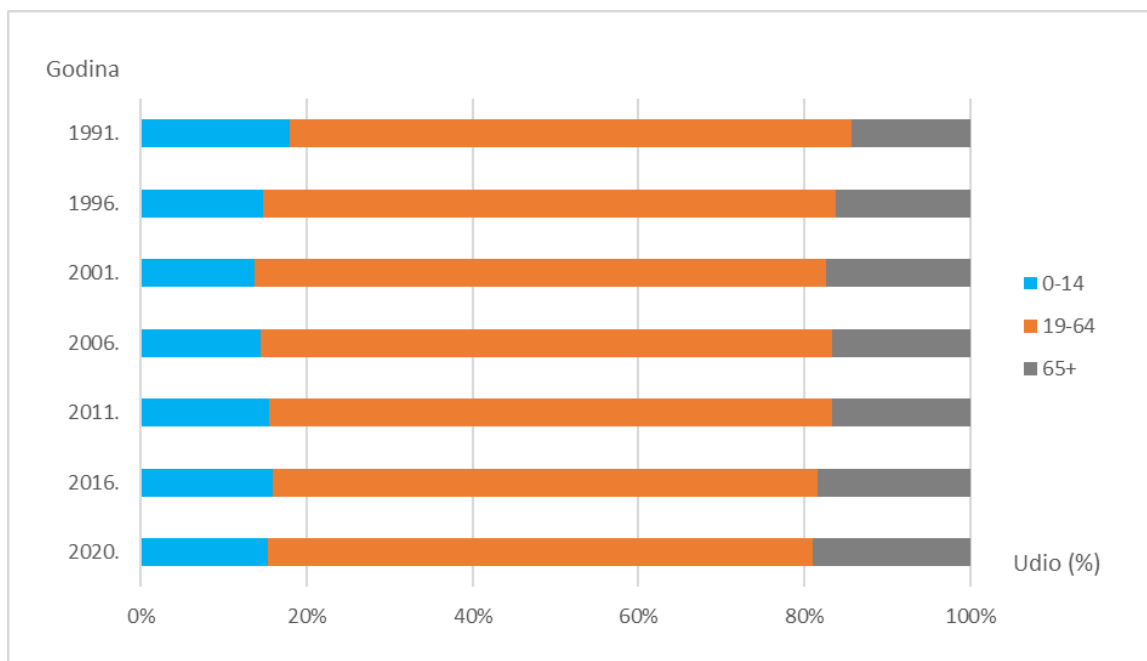

Sl. 7. Kretanje broja stanovnika Katalonije 1990. – 2020. godine

Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2021j

Proces starenja stanovništva Katalonije očekivan je zbog povećanja prosječnog trajanja života, ali usporen je zahvaljujući vanjskoj imigraciji (Domínguez-Mujica i Guerra-Talavera, 2009; Gotovac i Kostadinov, 2008). Struktura stanovništva prema velikim dobnim skupinama pokazuje povećanje udjela stanovništva starije životne dobi između 1991. godine i 2001. godine, a do 2016. godine pokazuje smanjenje udjela. Odras toga vidi se i u indeksu starosti² čija vrijednost ne pada ispod 100 % nakon 2000. godine. Indeks starosti opada do kraja prvog desetljeća 21. stoljeća kada kreće ponovni rast indeksa, a nastavak trenda potvrđuju podaci za kasnije godine (tab. 2).

² Institut d'Estadística de Catalunya računa indeks starosti dijeljenjem dobnih skupina 65+ godina i 0-15 godina, a Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske dijeljenjem dobnih skupina 60+ godina i 0-19 godina.

Sl. 8. Promjena udjela velikih dobnih skupina u broju stanovnika Katalonije 1991. – 2020. godine

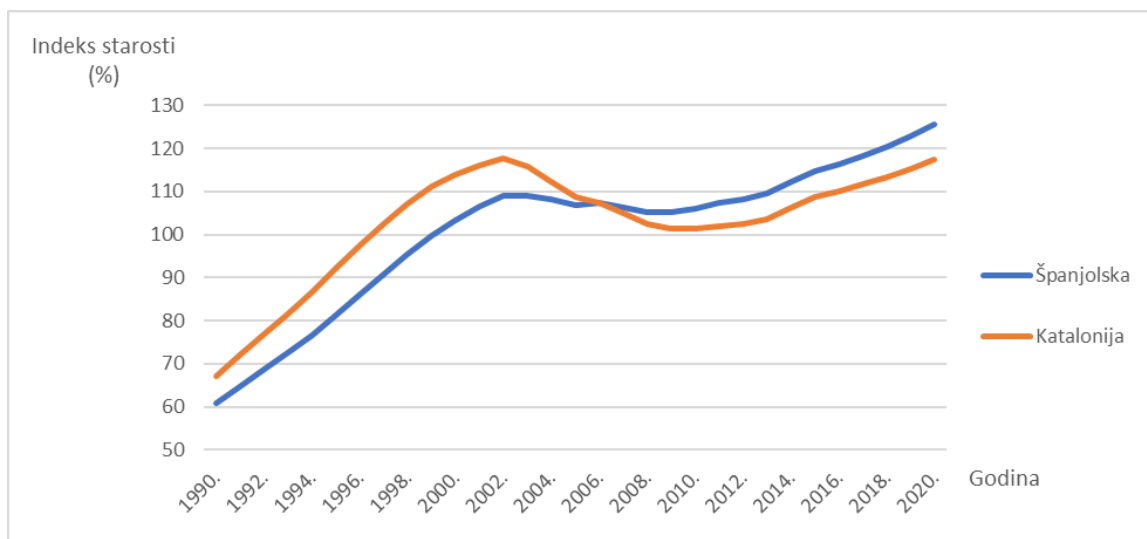
Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2017e, 2017f, 2017g, 2017h

Tab. 2. Indeks starosti i prosječna starost stanovnika Autonomne zajednice Katalonije 1990.-2020. godine

Godina	Indeks starosti ³	Prosječna starost
2000.	111,03	40,5
2005.	113,41	40,7
2010.	109,66	40,8
2015.	115,22	41,8
2020.	120,95	42,8

Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2017a, 2017b, 2017c, 2017d, 2017e, 2017f, 2017g, 2017h, 2020b, 2020c

³ Izračun prema metodi Državnog zavoda za statistiku (podaci prema Institut d'Estadística de Catalunya, 2017a, 2017b, 2017c, 2017d., 2020a).

Sl. 9. Kretanje indeksa starosti Španjolske i Katalonije 1990. – 2020. godine

Izvor: Institut Nacional de Estadística⁴, 2020

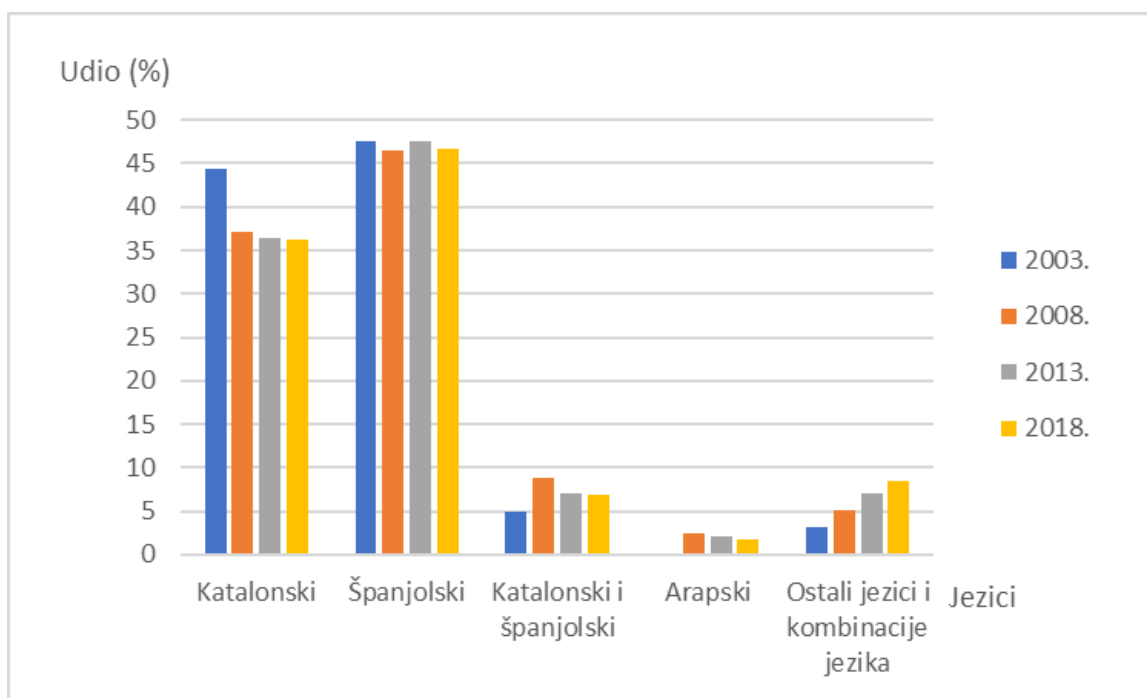
Kada promatramo strukturu naselja i lokalne samouprave, podaci o broju stanovnika 2001. i 2011. godine pokazuju da je između 10 i 20 % stanovnika Katalonije živjelo u općinama s manje od 5000 stanovnika. Prema istim podacima, više od 50 % stanovništva živjelo je u općinama s više od 50 000 stanovnika. U metropolitanskom području Barcelone 2017. godine živjelo je gotovo 5 milijuna stanovnika, odnosno više od 60 % stanovništva Katalonije. (Institut d'Estadística de Catalunya, 2012, 2020b).

Tri jezika romanske skupine su u službenoj uporabi u Kataloniji: katalonski, kastiljanski španjolski i aranski jezik. Aranski jezik ima mali broj govornika uglavnom koncentriranih u općini Aran, a kastiljanski španjolski i katalonski jezik glavni su jezici komunikacije i uprave (Gotovac i Kostadinov, 2008). Statističke službe u Španjolskoj i Kataloniji ne bilježe nacionalna i regionalna opredjeljenja stanovništva u svojoj statistici. Međutim, postoje ankete koje provodi *Centre d'Estudis d'Opinió*, a postoji i nekoliko anketa o povezanosti jezika i identiteta u Kataloniji.

Prema studijama koje su proveli *Direcció General de Política Lingüística* i *Institut d'Estadística de Catalunya*, više od 40 % ispitanika smatralo je španjolski jezik dijelom svoga identiteta. Nasuprot njima, ispitanika opredijeljenih za katalonski jezik bilo je ispod 40 % prema svim studijama osim one provedene 2003. godine. Manje od 10 % ispitanika opredijelilo se za oba jezika, a od 2008. godine između 1 i 2 % ispitanika odabralo je arapski

⁴ Institut Nacional de Estadística uključio je u izračun samo stanovništvo koje živi u naseljima iznad 50 000 stanovnika pa se indeks starosti Katalonije razlikuje od podataka iz prethodne tablice, ali i od podataka koje izdaje Institut d'Estadística de Catalunya.

jezik. Uzorak je iznimno malen u usporedbi s ukupnim stanovništvom Katalonije, ali pokazuje moguću podijeljenost oko identiteta.

Sl. 10. Udio ispitanika u Kataloniji starih 15 i više godina prema jezicima koje vežu s vlastitim identitetom, studije⁵ 2003., 2008., 2013. i 2018. godine

Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2014, 2019

Političke barometre⁶ provodi katalonska institucija *Centre d'Estudis d'Opinió*. Barometri provedeni između prosinca 2016. godine i travnja 2018. godine pokazuju iznimno veliku povezanost ispitanika s katalonskim identitetom. Između 40 i 50 % ispitanika se identificiralo kao Katalonci koji žive u Kataloniji, a između 10 i 20 % kao Katalonci koji žive u Španjolskoj. Između 10 i 20 % ispitanika se identificiralo kao Španjolci koji žive u Kataloniji, a manje od 10 % ispitanika se identificiralo kao Španjolci koji žive u Španjolskoj. Izuzetak od prijašnjih skupina čini oko 10 % ispitanika koji nisu odabrali nijedan od navedenih izbora (*Centre d'Estudis d'Opinió*, 2018a). *Centre d'Estudis d'Opinió* provodi još jednu vrstu ankete kojom dobiva podatke o identitetu u Kataloniji. Ankete⁷ između 2016. godine i 2018. godine pokazuju da se oko 40 % ispitanika smatralo podjednako Kataloncima

⁵ Studija 2003. godine uključivala je više od 5600 ispitanika, a druge studije uključivale su više od 6000 ispitanika starih 15 i više godina.

⁶ Barometri ispituju mišljenje o političkoj situaciji u Kataloniji, razini autonomije, izborima, identitetu i dr. Svaki barometar u teoriji uključuje 1500 ispitanika, ali stvaran broj bude između 1000 i 1500 ispitanika. Metodologija je dostupna u uvodnome dijelu svakog barometra.

⁷ Cilja se na 1200 ispitanika, ali stvaran broj bude malo manji (npr. 1190 ispitanika 2017. godine).

i Španjolcima. Oko 20 % ispitanika identificiralo se više Kataloncima, nasuprot između 3 % i 9 % ispitanika koji su se smatrali više Španjolcima nego Kataloncima. Kataloncima se smatralo između 12 % i 22 % ispitanika, a Španjolcima tek između 6 % i 10 % ispitanika. Ankete su pokazale veliku povezanost s katalonskim identitetom, ali ne može se zanemariti veliki udio ispitanika koji se vežu za oba identiteta (Centre d'Estudis d'Opinió, 2016b, 2016c, 2017, 2018b, 2019).

Vjeroispovijest također nije uključena u redovne statističke podatke Katalonije i Španjolske tako da nema podataka o točnoj broju stanovnika pojedine vjeroispovijesti, odnosno postoje samo procjene. Kao i u slučaju s jezikom i identitetom, upitnici i studije o vjeroispovijesti uključuju iznimno malen uzorak u usporedbi s ukupnim brojem stanovnika. Barometar o religioznosti i upravljanju (religioznom) raznovrsnosti 2016. godine obuhvatio je 1600 osoba starijih od 16 godina u Kataloniji. Više se od pola ispitanika (58 %) izjasnilo pripadnicima rimokatoličke vjeroispovijesti, agnostici imaju udjel od 11,9 %, dok na ateiste otpada 16 % (Centre d'Estudis d'Opinió, 2016a). Mjesečni barometri⁸, koje provodi *Centro de Investigaciones Sociológicas* u cijeloj Španjolskoj, ne daju detaljniju sliku zbog ograničenja koje uvjetuju opseg ispitivanja i ponuđeni odgovori: (rimo)katolička vjeroispovijest, neka druga vjeroispovijest, nevjernik, ateist/ateistkinja. Međutim, barometri pokazuju većinski udjel rimokatoličke vjeroispovijesti, npr. barometar iz siječanja 2018. godine pokazuje više od 60 % rimokatolika među ispitanicima (Centro de Investigaciones Sociológicas, 2018).

5. Gospodarska obilježja Katalonije i Hrvatske

Prije analize važno je naglasiti jednu bitnu odrednicu jugoslavenske i hrvatske statistike prije 1990-ih, a to je bruto domaći proizvod (BDP). Bićanić i Tuđa (2014) u članku „Dugoročne serije BDP-a Hrvatske“ ističu da ne postoji statistika Jugoslavije po pitanju BDP-a nego se BDP mora procijeniti. Državna socijalistička ideologija definirala je određene djelatnosti kao neproizvodne djelatnosti te one nisu uključene u računanje jugoslavenskog pandana BDP-u, bruto materijalnog proizvoda (BMP; eng. *Gross Material Product*, GMP).

---

⁸Barometri nasumično odabiru 2500 ispitanika oba spola iznad 18 godina na teritoriju cijele Španjolske. Način nasumičnog odabira detaljnije je objašnjen u metodološkom priručniku uz svaki barometar dostupan na internetskoj stranici *Centro de Investigaciones Sociológicas*.

Temelj proučavanja čine statistički podaci dobiveni od Državnog zavoda za statistiku (DZS), Saveznog zavoda za statistiku, *Institut Nacional de Estadística* i *Institut d'Estadística de Catalunya*. Procjene BDP-a po stanovniku obrađenim u radu „Dugoročne serije BDP-a Hrvatske“ autora Bićanić i Tuđa (2014) bit će korištene u daljnjoj analizi kako bi se utvrdio trend gospodarskog razvoja Hrvatske. Statistički podaci i zaključci izneseni u knjizi „*The Economy of Catalonia*“ (2014) koristit će se u analizi gospodarstva Katalonije. Preciznije, koristit će se podaci o trgovini između Katalonije i Španjolske te Katalonije i EU predstavljenim u radovima „*Catalonia and the European Union*“ (Granel, 2014) i „*Impact on the number of companies and multinationals*“ (Raventos, 2014). Uz njih će se koristiti i podaci o katalonskoj industriji i gospodarskom značaju Katalonije za Španjolsku iz rada „*The position of an independent Catalonia in the international context*“ (Alòs-Moner i Pastor, 2014).

5.1. Gospodarska obilježja (Socijalističke) Republike Hrvatske

SR Hrvatska bila je jedna od razvijenijih republika u bivšoj SFRJ s udjelom u BDP-u od otprilike 25 % (Stiperski i Lončar, 2008). Prema procjeni koju su napravili Bićanić i Tuđa (2014), BDP-a po stanovniku SR Hrvatske 1971. godine iznosio je otprilike 4500 međunarodnih dolara (cijene 1985. godine). BDP po stanovniku je rastao od 1975. godine do 1980-ih kada je rast bio znatno usporio, a počeo je padati poslije 1986. godine kada je iznosio oko 7000 međunarodnih dolara (Bićanić i Tuđa, 2014).

SFRJ je bila država s velikom zaduženošću, a SR Hrvatska bila je najzaduženija republika (Marjan, 2017). Ukupni vanjski dug SFRJ 1970. godine iznosio je 2,35 milijardi USD, a 1980. godine iznosio je 18,87 milijardi USD. Međutim, ukupni dug počeo se smanjivati poslije 1987. godine kada je iznosio gotovo 22 milijarde USD. Ukupni vanjski dug 1990. godine iznosio je gotovo 18 milijardi USD, a 1991. godine su počeli oružani sukobi i raspad države (Savezni zavod za statistiku, 1989, 1991).

Najveći dio radno aktivnog stanovništva 1971. godine i dalje je bio zaposlen u primarnom sektoru, što je vidljivo iz strukture zaposlenih (I-II-III): 41,6 %, 31,7 % i 27,7 %. Prema podacima popisa iz 1981. godine⁹, sekundarni sektor postaje dominantan u zapošljavanju s udjelom od 37,4 % radno aktivnog stanovništva. Najjači dio sekundarnog sektora u SR Hrvatskoj bila je industrija i to: prehrambena, tekstilna, kemijska,

---

⁹ Klasifikacija nekih djelatnosti kao djelatnosti pojedinog sektora mijenjala se između 1971. godine i 1991. godine, ali bez promjene strukture po sektorima djelatnosti kakva je navedena u ovome tekstu (Peračković, 2011, 91.-98).

metaloprerađivačka i drvena. Sekundarni sektor je zapao u krizu 1980-ih zbog tehnološkog zaostajanja i nedostatka ulaganja. Kriza je dovela do smanjenja efikasnosti proizvodnje i mogućnosti natjecanja na tržištu, osobito vanjskom, te povećanja broja nezaposlenih (Peračković, 2011; Bilen i Bučar Perić, 2002; Magaš, 2013). Slično se dogodilo s nedovoljno moderniziranom i nekonkurentnom poljoprivredom koja nije davala dovoljne prinose za stabilan razvoj. Povećanje broja nezaposlenih stvorilo je dodatno opterećenje za jugoslavenski gospodarski sustav. Stopa nezaposlenosti SR Hrvatske u razdoblju 1971. – 1974. godine bila je ispod 5 %, a između 1975. godine i 1984. godine iznosila je između 5,26 % i 7 %. Nakon 1984. godine, stopa nezaposlenosti ne pada ispod 7 % te je 1987. godine iznosila 7,6 % (Savezni zavod za statistiku, 1989; Larres, 2004; Petak, 2003; Magaš, 2013).

Uslužne djelatnosti, prvenstveno one orijentirane na vanjske potrošače poput turizma, ugostiteljstva i trgovine, dobivale su na sve većoj važnosti od 1970-ih. Tercijarni sektor postaje glavni u zapošljavanju u Hrvatskoj od 1991. godine sa 49 % radno aktivnog stanovništva. Turistički proizvod Hrvatske iskorišten je kako bi se privukli strani turisti koji su bili veći potrošači od domaćih (jugoslavenskih) turista. SR Hrvatska postala je glavno turističko odredište SFRJ, s velikim izvorom prihoda za savezne, republičke i lokalne blagajne (Bilen i Bučar Perić, 2002; Peračković, 2011; Magaš, 2013).

Tab. 3. Broj stranih posjetitelja (u tisućama) u SR Hrvatskoj i SFRJ 1984. – 1988. godine

Godina	SFRJ	SR Hrvatska	Udio SR Hrvatske (%) u SFRJ
1984.	7 224	4 652	64,40
1985.	8 436	5 556	65,86
1986.	8 464	5 573	65,84
1987.	8 907	5 906	66,31
1988.	9 018	5 945	65,92

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1989

Otvaranje SFRJ prema drugim državama Europe omogućilo je dijelu nezaposlenog stanovništva odlazak u Austriju, Italiju i Saveznu Republiku Njemačku na tzv. privremeni rad. Privremeno zapošljavanje stanovnika u inozemstvu bilo je naročito pogodno za SR Hrvatsku i SR Sloveniju. Te republike bile su bolje prometno i kulturno povezane s tim dijelom Europe, ali i geografski bliže od ostalih republika. Privremeni rad u inozemstvu

omogućio je smanjenje broja dugoročno nezaposlenih i prihode od deviznih štednji. Dodatni prihodi bili su iznimno važni za SFRJ zbog vanjskotrgovinskog deficita i velikih dugovanja koji su dolazili na naplatu. Međutim, otvaranje SFRJ omogućilo je i lakšu emigraciju stanovnika (Bilen i Bučar Perić, 2002; Brekalo i Penava Brekalo, 2018; Magaš, 2013).

Unatoč otvaranju SFRJ prema ostatku Europe, jugoslavenski gospodarski sustav je ostao poprilično zatvoren, čak i u slučaju međurepubličke trgovine. Prema podacima iz 1987. godine, više od 60 % prodane robe i usluga pojedine republike prodano je na području te republike. SR Hrvatska 1987. godine obavljala je samo 19 % svoje prodaje u drugim republikama, a oko trećine prodaje se obavljalo u SR Srbiji (Stiperski i Lončar, 2008).

Što se tiče vanjskoga tržišta, najveći pojedinačni trgovinski partner SFRJ bio je SSSR. Trgovina sa SSSR-om činila je više od 20 % izvoza i više od 10 % uvoza SFRJ 1975. – 1987. godine. Trgovina s članicama EEZ činila je više od 30 % uvoza i više od 20 % izvoza SFRJ 1975. – 1981. godine. Trgovina s članicama EEZ-a je usporila poslije 1981. godine, ali je od 1987. godine činila više od 30 % uvoza i izvoza SFRJ. Od ostalih država, najvažniji trgovinski partneri bili su Austrija, Čehoslovačka i SAD. Udio SR Hrvatske 1975. – 1987. godine u izvozu i u uvozu SFRJ iznosio je između 20 % i 30 %. Međutim, SR Hrvatska je također imala trgovinski deficit. Izvoz je pokrivaio manje od 70 % uvoza prije 1981. godine, a nakon 1981. godine pokriva više od 80 % uvoza, s iznimkom 1986. godine kada pokriva gotovo 75 % uvoza. (Savezni zavod za statistiku, 1989).

Hrvatske pomorske luke bile su iznimno važne za SFRJ jer se u njima odvijao najveći dio međunarodnog pomorskog prometa robom. Isto je vrijedio i za unutrašnji pomorski promet robom. Po pitanju riječnog prometa, SR Hrvatska 1987. godine sudjelovala je s otprilike 15 % u utovaru robe i oko 20 % u istovaru robe, dok je SR Srbija sudjelovala s više od 50 % i u utovaru i u istovaru robe. U hrvatskim zračnim lukama 1987. godine, odvijalo se preko 40 % zračnog prijevoza putnika u SFRJ (Savezni zavod za statistiku, 1989).

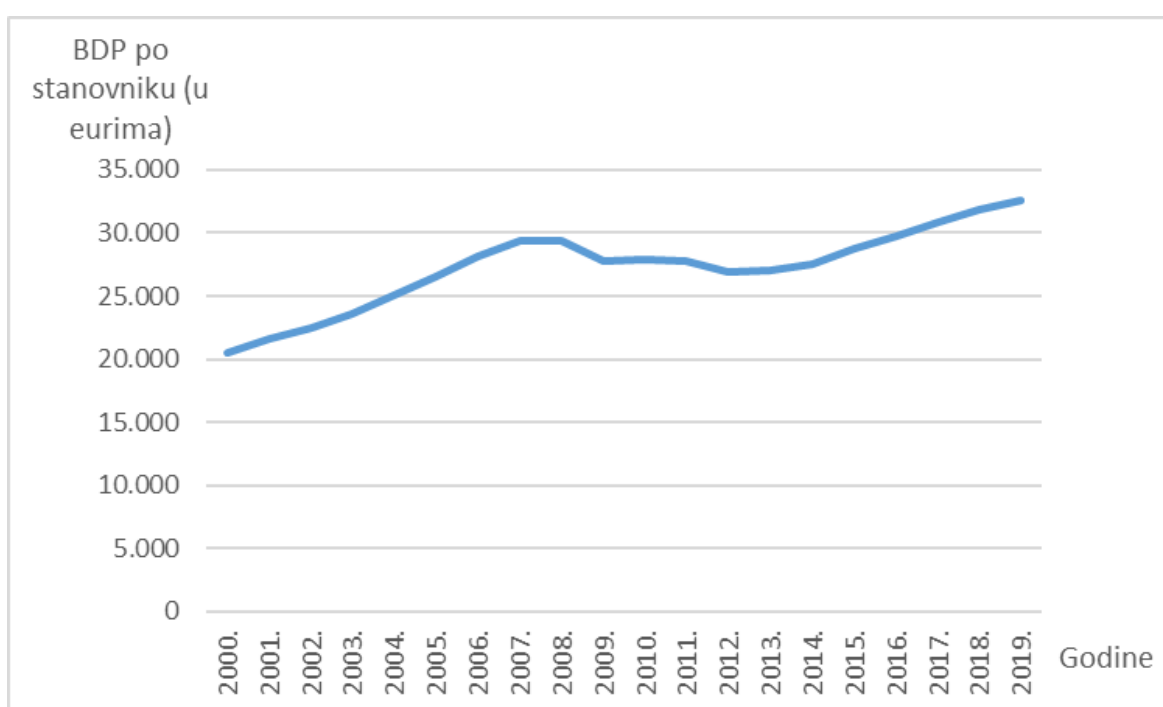
Tab. 4. Međunarodni pomorski promet robom (u tisućama tona) SR Hrvatske i SFRJ 1987. godine

Promet	SFRJ	SR Hrvatska	Udio SR Hrvatske u SFRJ (%)
uvoz	19 596	17 068	87,10
izvoz	6 052	4 515	74,60
tranzit	5 202	3 823	73,49

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1989

5.2. Gospodarska obilježja Autonomne zajednice Katalonije

Gospodarstvo Katalonije čini petinu Španjolskog BDP-a, četvrtinu španjolskog izvoza i otprilike četvrtinu španjolske industrijske proizvodnje. Katalonija pokazuje pozitivan trend promjene BDP-a po stanovniku od 2000. godine kada je iznosio nešto više od 20 000 eura po stanovniku. Financijska kriza 2008. godine zahvatila je i Kataloniju, a posljedice krize očitovale su se u BDP-u po stanovniku do 2012. godine. Poslije 2012. godine započinje oporavak gospodarstva. U narednim godinama, BDP po stanovniku nastavio je rasti te je 2019. godine iznosio više od 32 000 eura po stanovniku (Henders, 2010; Alòs-Moner i Pastor, 2014; Institut d'Estadística de Catalunya, 2021c).

Sl. 11. Kretanje BDP-a po stanovniku Katalonije 2000. – 2019. godine u eurima

Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2021c

Kada je u pitanju javni dug, katalonski dug bio je stabilan (oko 8% BDP-a), sukladno nacionalnoj politici i pravilima, do financijske krize 2008. godine. Dug je prestao rasti tek 2015. godine kada je iznosio nešto više od 35 % BDP-a (oko 74 milijarde eura). U odnosu na Kataloniju, Španjolska je imala stalan pad duga koji je 2007. godine iznosio 35,8 % BDP-a (oko 408 milijardi eura). Međutim, financijska kriza uzrokovala je značajno povećanje duga koji je 2014. godine iznosio malo više od 100 % BDP-a (oko 1 bilijun eura). Dug Katalonije i Španjolske se polako smanjuje, ali je i 2019. godine još daleko od stanja prije

krize, 33,4 % u katalonskom i 95,5 % u španjolskom slučaju (Institut d'Estadística de Catalunya, 2020a, 2021d).

Uslužne djelatnosti¹⁰ zapošljavale su više od 50 % radno aktivnog stanovništva Katalonije od 2001. godine (Institut d'Estadística de Catalunya, 2021g, 2021h). Turističku ponudu Katalonije čini bogato povijesno-kulturno naslijeđe te prirodno-geografska osnova pogodna za kupališni i planinski turizam. Katalonska obala je početak sredozemnog turističkog područja Španjolske, ali i prvi dostupan turistički proizvod pri ulasku u istočni dio Španjolske kopnenim putem iz Francuske. Katalonija je glavno turističko odredište za strane posjetitelje Španjolskoj (Solsten i dr., 1990; Alòs-Moner i Pastor, 2014; Institut Nacional de Estadística, 2021).

Tab. 5. Broj stranih posjetitelja (u tisućama) u Španjolskoj i Kataloniji 2016. – 2019. godine

Godina	Španjolska	Katalonija	Udio Katalonije u Španjolskoj (%)
2016.	75 315	18 139	24,08
2017.	81 869	19 118	23,35
2018.	82 808	19 196	23,18
2019.	83 509	19 375	23,20

Izvor: Institut Nacional de Estadística, 2021

Industrijske i sanitarne djelatnosti zapošljavale su 26,3 % radno aktivnog stanovništva 2001. godine, a taj se udio do 2020. godine smanjio na 15 % (Institut d'Estadística de Catalunya, 2021g, 2021h). Glavna obilježja katalonske industrije su modernost i raznovrsnost. Dominantne industrije po prihodima su farmaceutska, kemijska, prehrambena, elektronička i tekstilna industrija (Alòs-Moner i Pastor, 2014; Keating, 1997; Granel, 2014; Raventós, 2014). Poljoprivreda, stočarstvo, šumarstvo i ribarstvo 2001. godine zapošljavali su 2,4 % radno aktivnog stanovništva, a njihov udio se smanjio do 2020. godina na 1,1 %. Udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu Katalonije 2001. godine gotovo 9 %, a sljedeće godine iznosio je 10,6 %. Od 2005. godine, udio nezaposlenih opada, a 2007. godine iznosio je 6,5 %. Udio nezaposlenih poslije 2008. godine nije pao ispod 10 %, a 2012.

¹⁰ Institut d'Estadística de Catalunya navodi poljoprivredu, industriju, građevinarstvo i usluge kao kategorije u općenitijim prikazima gospodarske strukture Katalonije. Poljoprivreda obuhvaća područje A iz NACE klasifikacije djelatnosti, industrija obuhvaća područja B-E, građevinarstvo obuhvaća područje F, a usluge obuhvaćaju područja G-U. Detaljniji prikazi imaju preciznije nazive kategorija i dodatne potkategorije.

godine iznosio je gotovo 24 %. Poslije 2012. godine, udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu lagano opada te je iznosio 10,5 % 2019. godine (Institut d'Estadística de Catalunya, 2021g, 2021h).

Tržište za svoje proizvode Katalonije pronalazi u Španjolskoj i u ostalim državama EU. Katalonija 2005. godine prodala je gotovo 60 % svojih proizvoda i usluga u Kataloniji, a tek oko 22 % u drugim autonomnim zajednicama Španjolske. Vrijednost španjolskog tržišta za Kataloniju opadala je zbog preusmjerenja katalonske trgovine prema tržištu EU (Granel, 2014; Raventós, 2014).

Trgovina s članicama EU¹¹ činila je između 60 % i 80 % katalonskog i španjolskog izvoza 2000. – 2019. godine. U istom razdoblju, uvoz iz EU činio je između 50 % i 70 % katalonskog i španjolskog uvoza. Izuzev članica EU, važni trgovinski partneri i Španjolske i Katalonije su SAD, Kina i Švicarska. Udio Katalonije u ukupnom izvozu i uvozu Španjolske 2000. – 2019. godine iznosio je između 25 % i 30 %. Međutim, i Španjolska i Katalonija imaju trgovinski deficit. Pokrivenost katalonskog uvoza iznosila je 60-75 % između 2000. godine i 2012. godine nakon koje je pokrivenost porasla na više od 75 %. U slučaju Španjolske, pokrivenost uvoza iznosila je 60-80 % u razdoblju 2000. – 2010. godine, nakon koje pokrivenost uvoza raste iznad 80 %, a u razdoblju 2013. – 2017. godine čak više od 90 % (Institut d'Estadística de Catalunya, 2021a, 2021b).

Kada je u pitanju zračni promet Katalonije, nedaleko od Barcelone nalazi se zračna luka Barcelona-El Prat Josep Tarradellas. Ta zračna luka je najjači suparnik zračnoj luci u Madridu zbog svoga kapaciteta i statusa prometnog čvorišta. Geografski položaj Barcelone iznimno je povoljan za razvoj svih vrsta prometa te je dodatna pogodnost za Barcelonu jer ju čini privlačnijom za smještaj industrijskih pogona i međunarodnih kompanija te za dodatna vanjska ulaganja (Solsten i dr., 1990; Institut d'Estadística de Catalunya, 2021f).

Tab. 6. Udio zračnog i pomorskog prometa Katalonije u zračnom i pomorskom prometu Španjolske 2019. godine

Zračni promet		Pomorski promet	
Putnici (%)	Roba (%)	Putnici (%)	Roba (%)
20,27	16,60	12,65	17,87

Izvor: Institut d'Estadística de Catalunya, 2021e, 2021f, 2021i

¹¹ Ujedinjeno Kraljevstvo izašlo je iz EU tek 2020. godine pa je uključeno u izračun trgovine s EU.

6. Značaj Katalonije i Hrvatske u odnosu na značaj SFRJ i Španjolske

Značaj SFRJ i Španjolske, odnosno Hrvatske i Katalonije, proučit će se u kontekstu njihove uloge u Europi i svijetu. Proučena literatura će biti glavni izvor informacija. Od relevantne literature za Hrvatsku i SFRJ, posebno treba istaknuti radove R. Pavića (1971a, 1971b) o geopolitici i geostrategiji u okviru hladnoga rata, članak P. F. R. Artisiena (1981) „Belgrade's Closer Links with Brussels“ i knjigu *Geografija Hrvatske* D. Magaša (2013). *Spain: A Country Study* (Solsten i dr., 1990) je ključan rad za razumijevanje značaja Španjolske za svijet i Europu.

6.1. Značaj SFRJ i (Socijalističke) Republike Hrvatske

Geografski položaj SFRJ bio je iznimno važan dio hladnoratovske podjele i geopolitike. Neutralna Austrija i prokineski orijentirana Albanija bile su jedine susjedne države slične SFRJ po pitanju blokovske politike, a ostali susjedi bili su dio jednog od dvaju saveza. Te tri države zajedno su činile tampon zonu, ograničavajući točke kontakta NATO saveza i Varšavskog pakta u Europi. Geografski položaj između dva bloka utjecao je negativno na Varšavski pakt jer njihova vojna flota nije imala mnogo izlaza na otvoreno i nezaleđeno more. Nadalje, Varšavski pakt nije imao mnogo mogućih pristaništa za brodove koji nisu bili zatvoreni u Baltičkome ili Crnome moru. Takvo stanje išlo je puno više u korist NATO savezu i poboljšalo je geopolitički značaj SFRJ (Larres, 2004; Pavić, 1968, 1971a, 1971b). Nadalje, SFRJ je bila među osnivačima Pokreta nesvrstanih. Pokret nesvrstanih bio je treća opcija u blokovskoj podijeli svijeta između SAD-a i SSSR-a, a isticao se zbog svoje politike neutralnosti i mirne koegzistencije te velikom broju članica. Međutim, pokret nije bio potpuno ujedinjen, a pojedine članice bile su u međusobnim sukobima te su u određenoj mjeri surađivale sa SAD-om ili SSSR-om (Hrvatska enciklopedija).

U kontekstu europskih integracija, SFRJ je imala potencijala i želje za određenim razinama gospodarske suradnje s Europskom ekonomskom zajednicom (EEZ - *European Economic Community*). Pregovori su započeti 1970-ih, a uspješno završeni 1980. godine s potpisivanjem i stupanjem na snagu ugovora o suradnji. U pregovorima su se pokazali pojedinačni interesi država članica poput Francuske. Francuska je bila zabrinuta da bi jugoslavenski prehrambeni proizvodi mogli predstaviti konkurenciju francuskim proizvođačima. Suradnja je omogućila SFRJ pristup potrebnim stranim ulaganjima, jeftiniju trgovinu s članicama EEZ i zaštitu jugoslavenskih radnika zaposlenih u državama EEZ od diskriminacije (European Economic Community, 1980; Artisien, 1981; Petak, 2003). S

pristupanjem Grčke EEZ-u, uloga SFRJ je za njega postala važnija jer bi daljnja integracija SFRJ značila izravnu kopnenu povezanost Zapadne i Jugoistočne Europe preko Italije i SFRJ. Autoritarni jugoslavenski sustav zasigurno bi bio prepreka potpunoj integraciji unatoč reformama, modernizaciji i pozitivnoj suradnji (Artisien, 1981; Marjan, 2017).

Preko jugoslavenskog teritorija prolazila su tri važna paneuropska prometna koridora. Srednju i Istočnu Europu s Italijom i Jadranskim morem spaja V. paneuropski koridor. Srednju Europu s Jugoistočnom Europom i Turskom spaja X. paneuropski koridor. Rijeka Dunav čini VII. paneuropski koridor. Sa završetkom blokovske podjele svijeta i padom komunizma u Europi, SFRJ gubi geopolitički značaj, ali geoprometni značaj ostaje isti (Magaš, 2013; Pavić, 1971b; European Commission, 2013).

Međutim, kriza u SFRJ dovela je do oružanih sukoba i njenog raspada po republičkim granicama. Zbog geografskog položaja i obuhvata teritorija, Hrvatska je imala velike potencijalne koristi. Hrvatski teritorij obuhvaćao je dijelove sva tri paneuropska prometna koridora, a hrvatske pomorske luke bile su dobro pozicionirane za integraciju u europsku prometnu mrežu. Hrvatska uloga u europskome prometu postala je tranzitna, ali hrvatske pomorske luke postaju iznimno važne za susjedne države bez izlaza na more, npr. Austriju i Mađarsku (European Commission, 2013; Magaš, 2013; Stiperski i Lončar, 2008). Hrvatska bi mogla imati značaj za stabilnost regije zbog mogućeg utjecaja na Hrvate u Bosni i Hercegovini (Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, n. d.).

6.2. Značaj Španjolske i Autonomne zajednice Katalonije

Španjolska je bila protukomunistički nastrojena pod režimom Francisca Franca, a nakon njegove smrti postaje parlamentarna monarhija, postavši članicom NATO saveza 1982. godine te Europske ekonomske zajednice 1986. godine. Španjolski je teritorij od iznimne prometne i strateške važnosti unutar i izvan konteksta hladnoratovske geopolitike (Solsten i dr., 1990).

Prometnogeografski i geostrateški značaj Španjolske je iznimno velik. Španjolska ima izlaz na Atlantski ocean i Sredozemno more te djelomičnu kontrolu nad Gibraltarskim vratima što joj dozvoljava nadzor nad svim kretanjama između Atlantskoga oceana i Sredozemnoga mora. Nadalje, Pirenejsko gorje čini prirodnu prepreku prema ostatku Europe s najlakšim mogućnostima pristupa uz obalu na sjeveru i istoku, Baskija i Katalonija. (Solsten i dr., 1990).

Španjolska je, i za vrijeme Franca, imala dobre odnose sa SAD-om te je 1950-ih dopustila američkoj vojsci otvaranje vojne baze u naselju Rota, nedaleko od velike španjolske luke Cadiz. Time je američka mornarica dobila iznimno važnu logističku i stratešku luku, a Franco i Španjolska su dobili gospodarsku i financijsku pomoć. Uz to, Španjolskoj je omogućen izlazak iz međunarodne izolacije proizašle iz španjolskih djelovanja u Drugom svjetskom ratu. Nakon gospodarskoga oporavka i reformi te prijelaza u demokraciju, Španjolska je konačno primljena u NATO i EEZ, ali ne bez trzavica (Solsten i dr., 1990).

Pristup Španjolske NATO savezu bio je od iznimne važnosti za obje strane, ali je španjolsko stanovništvo pružalo otpor zbog mogućnosti postavljanja nuklearnog oružja na španjolskome teritoriju. Pristupanje EEZ-u bilo je otežano zbog zabrinutosti Francuske, Italije i SR Njemačke. Francuska i Italija bile su zabrinute zbog veličine španjolske prehrambene industrije koja je mogla biti iznimno snažna konkurencija vlastitim proizvođačima. SR Njemačka je bila zabrinuta zbog mogućnosti velike emigracije španjolske radne snage u druge države EEZ, naročito u SR Njemačku. Stoga su države članice bile oprezne pri pregovorima pred primanje u članstvo (Royo i Manuel, 2003; Cunha, 2018).

Katalonija se u europskome kontekstu nalazi u dobroj poziciji, jer iako nema važnih rudnih i energetskih bogatstava, ima modernu i snažnu industriju, stabilan demokratski sustav te je tradicionalno imigracijska regija. Kroz ovaj prostor prolazi mediteranski prometni pravac koji izravno povezuje Španjolsku, točnije jug i istok, s južnom Francuskom, sjevernom Italijom, Slovenijom, Hrvatskom i Mađarskom. Katalonija ima iznimno važnu tranzitnu ulogu unutar europskoga sustava, ali je i važna ulazna točka u EU sudeći po velikom intenzitetu migracija iz država izvan EU (European Commission, 2013; Gotovac i Kostadinov, 2008; Stücklin, 2017).

Prema izjavi Europske komisije, neovisna Katalonija bila bi izvan Europske unije što predstavlja geopolitički izazov i za Europsku uniju i Kataloniju. Izazov bi predstavili prvenstveno Kina i Rusija. Iz perspektive Kine, neovisna Katalonija izvan EU otvara nove trgovinske, gospodarske i političke prilike koje bi potencijalno dovele do širenja utjecaja Kine u Europi. S druge strane, Rusiji daje mogućnost povlačenja pitanja Kosova i Krima. Nadalje, otvara i moguće probleme za Bosnu i Hercegovinu te druge dijelove Europe s aktivnim separatističkim pokretima. (VilaWeb²⁵, 2017; European Commission, 2017).

7. Uzroci i povod zahtjeva za neovisnost, referendumu i proglašenju neovisnosti Hrvatske i Katalonije

Proglašenju neovisnosti ne događaju se bez povoda, ali ni bez uzroka. P. Radan (1998) tvrdio je da je nacionalizam glavni unutarnji čimbenik raspada SFRJ, ali da je promjena vremena (kraj hladnog rata) omogućila raspad SFRJ, odnosno učinila ga prihvatljivijim. Na tragu toga, definirat će se ključni čimbenici koji su doveli do proglašenja neovisnosti Hrvatske i Katalonije. Proučit će se tijekom proglašenja i njegove posljedice. Glavni izvori informaciju su rezultati provedenih referenduma te radovi R. Biermanna (2004) i A. Nazora (2007). U slučaju Katalonije i Španjolske, u svojim radovima o regionalizaciji Španjolske, M. Gotovac i B. Kostadinov (2008) te D. Barbarić (2015) iznose informacije i zaključke bitne za daljnju analizu.

7.1. Stjecanje neovisnosti Republike Hrvatske

Ustav SFRJ iz 1963. godine pokrenuo je proces ograničene ekonomske liberalizacije i uveo neke elemente tržišnog gospodarstva u sustav. Hrvatsko proljeće bio je pokret za reformu SFRJ unutar postojećeg sustava federalizma, socijalizma i samoupravljanja pokrenut od strane akademika i rukovodstva SR Hrvatske i Saveza komunista Hrvatske. Pokret je ugušen, a dio sudionika odslužio je zatvorske kazne, dok su njihove pozicije uglavnom preuzeli pojedinci skloniji pasivnosti, započevši razdoblje tzv. hrvatske šutnje (Biermann, 2004).

Ustav iz 1974. godine je bio Titov pokušaj održavanja ravnoteže između frakcija unutar partije koje su tražile daljnju reformu SFRJ te onih koje su težile zaustaviti ili čak preokrenuti proces. Njegova smrt 1980. godine dovela je do gubitka jakog integrativnog i političkog čimbenika. Kao odgovor na to, kolektivno Predsjedništvo SFRJ trebalo je preuzeti ulogu koju je imao Tito, ali s vremenom je postalo jasno da ono tu ulogu ne može ispuniti. Gospodarska kriza 1980-ih i probijanje potisnutih nacionalizama na površinu doveli su u pitanje same temelje SFRJ jer ni Savez komunista Jugoslavije ni savezne institucije nisu mogli pronaći zadovoljavajuće rješenje (Graff, 2004; Nazor, 2007; Petak, 2003).

U tome kontekstu i s ciljem pronalaska izlaza iz ekonomske i političke krize sazvan je 1990. godine 14. Kongres Saveza komunista Jugoslavije, Međutim, na Kongresu je samo utvrđeno postojeće stanje, ali i postojeći sukobi o budućem političkom uređenju SFRJ. Predstavnici SR Slovenije napustili su zasjedanje, a nakon njih i predstavnici SR Hrvatske, SR Bosne i Hercegovine i SR Makedonije, čime je nestao drugi integrativni čimbenik SFRJ.

Nakon Kongresa, Savez komunista Hrvatske krenuo je sa provedbom plana o obnovi višestranačja u Hrvatskoj te su u travnju i svibnju 1990. godine održani višestranački izbori. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) na čelu s Franjom Tuđmanom odnijela je pobjedu, samostalno formirala vladu i izmijenila Ustav. Pobjeda HDZ-a, politika nove vlade i poticaji iz drugih republika, poglavito SR Srbije sa Slobodanom Miloševićem na čelu, uzrokovali su negodovanje među Srbima u Hrvatskoj, a na kraju i oružanu pobunu (Biermann, 2004; Nazor, 2007).

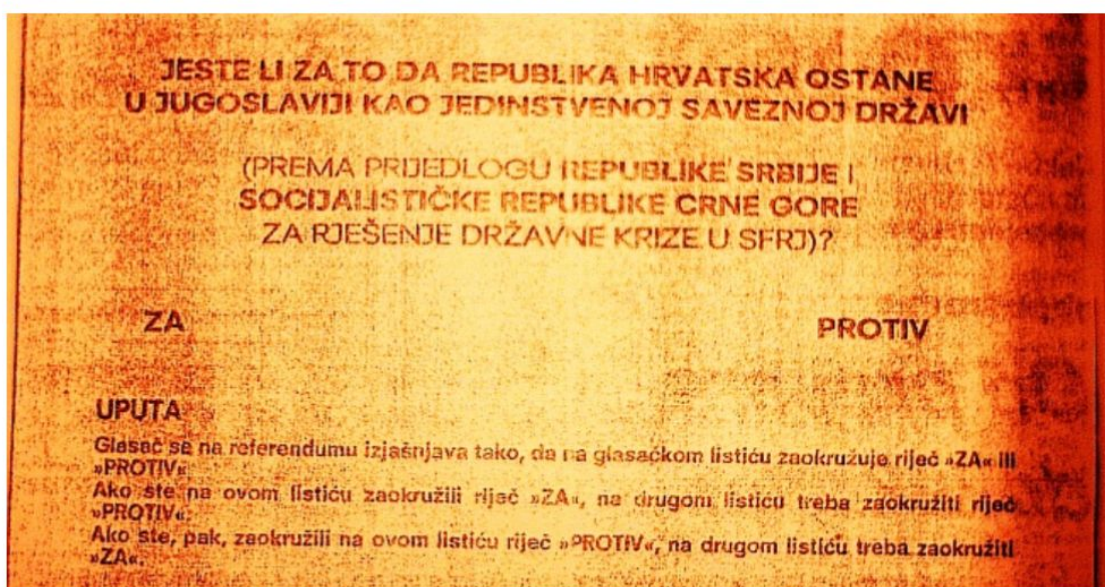
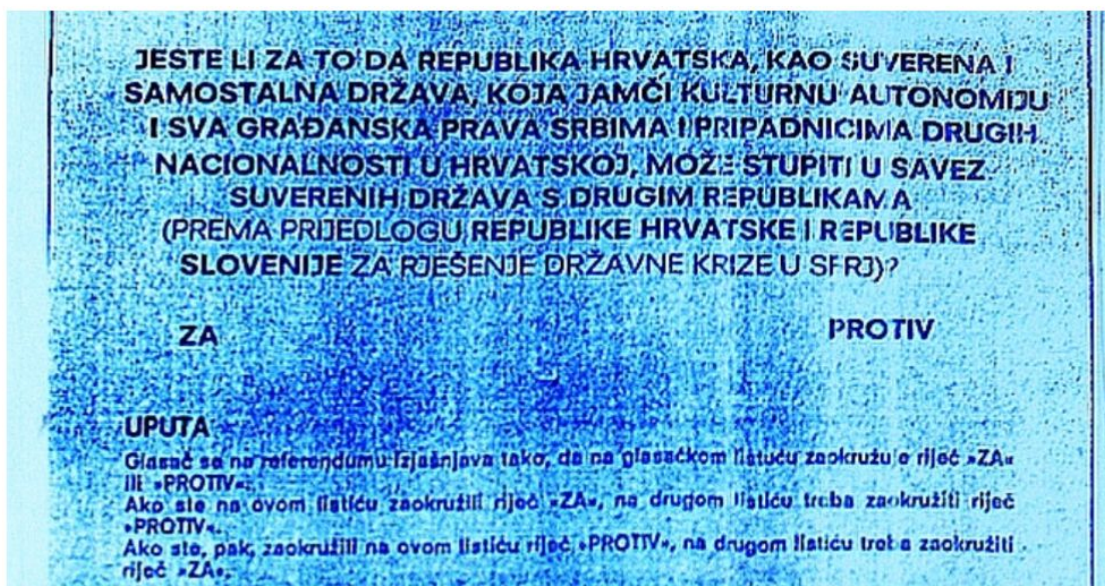
Treći integrativni čimbenik bila je Jugoslavenska narodna armija (JNA), ali njen značaj kao integrativnog čimbenika opadao je s vremenom. Visoke pozicije u JNA držali su uglavnom pojedinci već opredijeljeni za jednu stranu u sve češćim političkim sukobima. Razoružavanje Teritorijalne obrane u Hrvatskoj pod izlikom sigurnosti dovelo je do nepovjerenja hrvatskog dijela stanovništva u JNA. Potpuni gubitak svoga obilježja kao integrativnog čimbenika bilo je neslužbeno pokroviteljstvo JNA nad pobunjenim Srbima tokom i nakon tzv. „balvan revolucije“ u kolovozu 1990. godine. Tada su zrakoplovi JNA izravno spriječili republičke policijske djelatnike da djeluju prema svojim ovlastima na zahvaćenome području. JNA djelovala je izravno protiv Hrvatske u suradnji s pobunjenim dijelom stanovništva i dobrovoljnim paravojnim odredima iz drugih republika od 1991. godine (Biermann, 2004; Marjan, 2017; Nazor, 2007).

„Referendum o statusu Republike Hrvatske (19.05.1991.)“ održao se 19. svibnja 1991. godine (proces glasanja održao se 10. – 18. svibnja). Referendum se odvijao u stanju izravnih sukoba između policijskih snaga Republike Hrvatske i snaga pobunjenih Srba. Glasači su odlučivali o dva pitanja, svako na posebno obojenome listiću:

Plavi listić: *„Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?“*

Crveni listić: *„Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)?“*

(Republička komisija za provedbu referenduma, 1991)

Sl. 12. Plavi i crveni listići s referendumima 19. 5. 1991. godine

Izvor: Ivanec News Portal, <https://www.eivanec.com/povijest-na-danasnji-dan-1991-godine-odrzanje-referendum-o-hrvatskoj-samostalnosti-9417-posto-biraca-odlucilo-se-za-izlazak-iz-bivse-drzave/> (25. 5. 2021.)

Tab. 7. Rezultati referenduma 19.5.1991. godine u Republici Hrvatskoj

Glasovi	Plavi listić	Plavi listić (%)	Crveni listić	Crveni listić (%)
„Za“	2 845 521	93,24	164 267	5,38
„Protiv“	126 630	4,15	2 813 085	92,18
Nepoznato ¹²	43 675	1,43	11 452	0,38
Nevažeći	36 055	1,18	63 077	2,07
Ukupno	3 051 881	100,00	3 051 881	100,00

Izvor: Republička komisija za provedbu referenduma, 1991

Republička komisija za provedbu referenduma utvrdila je da je referendum proveden sukladno ustavu i zakonu te da je svoje odgovore dalo 83,56 % glasačkog tijela. Provedeni referendum bio je bojkotiran od strane srpskoga dijela stanovništva. Politički vođe srpskog dijela stanovništva su prije referenduma proglasili autonomnim dijelove Hrvatske s uglavnom srpskim većinskim stanovništvom. Nedugo nakon referenduma proglasili su neovisnost i nastavili oružane sukobe uz potporu JNA. Izuzev pogoršanja već postojećega stanja, referendum nije doveo do izražavanja novih podjela u društvu jer se velika većina glasača opredijelila za iste odgovore (Nazor, 2007).

7.2. Slučaj Autonomne zajednice Katalonije

Španjolski Ustav definirao je Španjolsku kao unitarnu državu koja priznaje i jamči pravo na samoupravljanje „nacionalnostima“ i regijama koje tvore Španjolsku i solidarnost među njima. Ustav je definirao autonomne zajednice kao oblik samouprave, uvjete njihove uspostave te ovlasti koje mogu imati. Katalonija je, a na kraju i ostale autonomne zajednice, dobila velik broj ovlasti koje su iskorištene za nastavak ekonomskog, ali i kulturnog i političkog razvoja (Barbarić, 2015; Boletín Oficial del Estado, 1978; Solsten i dr., 1990). Statuti autonomije prenijeli su mnoge ovlasti regijama, ali nisu uspjeli spriječiti sukobe između autonomnih zajednica i središnje vlasti niti suzbiti separatističke težnje. Glavne točke sukoba između Katalonije i središnje vlasti u Madridu su oko jezika, financija i

¹² Obuhvaća glasove koji preostanu oduzimanjem „Za“, „Protiv“ i „Nevažeći“ kategorije od ukupnog broja glasača koji su pristupili referendumu. Naime, ni broj ni kategorija nisu navedeni u izvještaju republičke komisije, ali kada se podaci dodatno obrade sasvim je jasno da nedostaje još jedna kategorija.

podređenosti određenih katalonskih institucija državnim institucijama, npr. sudstva (Barbarić, 2015; Burg, 2015).

Poseban dio sukoba se odnosi na definiranje katalonskog identiteta, odnosno između katalonske nacije i katalonske nacionalnosti, kako je identitet definiran u ustavu. Financijska kriza dodatno je zakomplicirala stanje te pojačala sukobe s optužbama da središnja država ne rješava krizu, nego ju pogoršava (Burg, 2015). Nadalje, katalonski političari smatrali su da Katalonija previše uplaćuje u državnu blagajnu, a premalo dobiva iz nje. Te su točke prijepora dovele do sukoba unutar katalonskog društva između dijela koji vidi Kataloniju kao dio Španjolske (sa ili bez autonomije) i dijela koji želi neovisnu Kataloniju. Potonja skupina dobila je na članstvu nakon što je Ustavni sud 2010. godine poništio 14 članaka Statuta autonomije Katalonije iz 2006. godine što je dovelo do demonstracija i poziva za referendum (Henders, 2010; Gotovac i Kostadinov, 2008).

Referendum o neovisnosti Katalonije (2017.), kako su ga službeno i neslužbeno nazvali, proveden je unatoč odluci suda o njegovoj neustavnosti i to u izvanrednim uvjetima. Katalonska vlada je pozvala međunarodne promatrače da nadziru njegovu provedbu. Referendumsko pitanje je glasilo: *Želite li da Katalonija postane neovisna država ustrojena kao republika?* (Generalitat de Catalunya, 2017b).

Tab. 8. Rezultati katalonskog referenduma o neovisnosti 1.10.2017. godine

Listići	Broj glasova	Udio glasova (%)¹³
„Za“	2 044 038	89,41
„Protiv“	177 547	7,77
Prazni	44 913	1,96
Nevažeći	19 719	0,86
Ukupno	2 286 217	100,00

Izvor: Generalitat de Catalunya, 2017a

Prema službenim statističkim podacima o referendumu, izlaznost na referendum bila je 43,03 %. Ovakav rezultat vjerojatno je posljedica aktivnosti policijskih snaga koje su plijenile listiće i kutije te sprječavale glasače da pristupe glasovanju (Burridge, 2017). Nadalje, postoji mogućnost da je dio stanovništva, koji je za ostanak u Španjolskoj,

¹³ Udio u ukupnom broju glasača koji su izašli na referendum. Nevažeći glasovi nisu uključeni u izračun udjela u izvornom dokumentu u kojem se udio računao u odnosu na ukupni broj važećih glasova. Promjena je napravljena radi lakše usporedbe s hrvatskim referendumom.

bojkotirao referendum, ali točan broj ne možemo znati. Budući da zakon o provedbi ovoga referenduma ne zahtijeva zadovoljavanje praga izlaznosti već samo natpolovičnu većinu glasača koji su izašli, neovisnost je proglašena (Generalitat de Catalunya, 2017b).

Sl. 13. Proslava proglasa neovisnosti Katalonije u Barceloni 27. 10. 2017. godine

Izvor: Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/28/world-reacts-as-catalonia-calls-for-independence> (6.5.2021.)

Sl. 14. Službena zastava Autonomne zajednice Katalonije (*Senyera*; lijevo) i zastava asociirana s pobornicima za neovisnost Katalonije (*Estelada*; desno)

Izvor: OK Apartment Barcelona, https://www.barcelonacheekin.com/en/r/barcelona_tourism_guide/articles/national-day-catalonia (25.5.2021.)

Policijske snage iskorištene su kako bi se spriječilo provođenje referenduma, a španjolski Senat glasao je potvrdno za aktivaciju članka ustava koja središnjoj vlasti dozvoljava preuzimanje izravne uprave nad autonomnom zajednicom i raspisivanje regionalnih izbora. Vlast središnje države uspješno je uspostavljena, a nekolicina je katalonskih političara ili uhićena ili pobjegla iz Španjolske (Gotovac i Kostadinov, 2008; BBC News, 2018). Međunarodni promatrači utvrdili su da referendum nije proveden sukladno međunarodnim standardima, a pojedinci su kritizirali policijske aktivnosti i nasilje (Colomé, 2017). Proglas je *de iure* nevažeći, ali je i *de facto* poništen te su održani novi parlamentarni izbori u kojima je najveći broj mjesta po stranci dobila stranka opredijeljena za ostanak Katalonije u Španjolskoj. Međutim, stranke koje podržavaju neovisnost zajedno su imale potrebnu većinu za sastavljanje vlade (Gotovac i Kostadinov, 2008; BBC News, 2018).

7.3. Međunarodna percepcija neovisnosti i reakcija

Potencijalni raspad Jugoslavije nije bila željena promjena na političkoj karti Europe za mnoge države, a izravni oružani sukobi u Europe bili su od još manjeg interesa. Hrvatski i slovenski proglasi neovisnosti nisu dočekanii pozitivno od strane članica EZ-a niti od međunarodne zajednice. Međunarodna zajednica aktivno je postupala sukladno ideji očuvanja Jugoslavije u nekakvome obliku unatoč aktivnim oružanim sukobima, žrtvama i humanitarnoj krizi (Biermann, 2004; Nazor, 2007). Politički i gospodarski pritisci bili su glavno oruđe EZ-a, npr. potpora saveznim institucijama i gospodarskim reformama i obećavanje financijske pomoći. Članice su rano odlučile da oružana sila neće biti njihov alat za razrješavanje krize i sukoba u SFRJ (Sotirović, 2013; Bekić, 2010; Graff, 2004; Larres, 2004).

Međutim, članice nisu bile potpuno ujedinjene u stavovima i mišljenju. Primjerice, Španjolsku i Ujedinjeno Kraljevstvo brinula je mogućnost jačanja separatističkih pokreta u njihovim državama u slučaju priznanja Hrvatske i Slovenije. Nadalje, EZ je bila zabrinuta za moguće širenje sukoba na SSSR koji je također bio u raspadu. Njemačka je bila jedina članica koja je s vremenom sve aktivnije tražila priznanje, dok su se ostale članice međusobno sukobljavale oko oblikovanja jedinstvenoga odgovora i stava pogotovo glede mogućeg korištenja oružane sile za uspostavu mira (Biermann, 2004). Brijunski sporazum o odgodu proglašenja bio je posljednji pokušaj da se spriječi raspad Jugoslavije, ali sukob i raspad se nastavio unatoč naporima pojedinih članica EZ-a. Badinterova komisija donijela je

mišljenja o pravnom stanju Jugoslavije i priznavanju republika. Krajem 1991. godine donijela je mišljenje da je SFRJ u procesu raspada, odnosno konačno je potvrdila da je SFRJ neodrživa. Hrvatska neovisnost potvrđena je od strane članica EZ-a u siječnju 1992. godine, s naglaskom da je nedavno ujedinjena Njemačka dala priznanje pred kraj 1991. godine (Degan, 1996; Graff, 2004; Marjan, 2017).

Iako bez oružanog sukoba, katalonski slučaj bio je dodatno zakompliciran zbog španjolskoga članstva u EU, a postao je novi politički izazov nedugo nakon službene najave izlaska Ujedinjenoga Kraljevstva iz EU (BBC News, 2017). Kritike djelovanja španjolske policije dolazile su iz svih smjerova, uključujući i EU, ali nikakvi konkretni koraci nisu napravljeni. Međutim, stav je EU po pitanju neovisnosti bio jedinstven, uz nekoliko posebnih izjava pojedinih članica. Prema Europskoj komisiji, referendum je bio unutarnje pitanje Španjolske, a proglas neovisnosti je protuzakonit. EU je zagovarala bilateralne razgovore i dogovore za rješenje nedavnih sukoba između središnje vlasti i autonomne zajednice, ali unutar španjolskoga ustavnopravnoga okvira. Europska komisija iznijela je pravno mišljenje da bi odcjepljenje Katalonije od Španjolske značilo odlazak iz EU te bi Katalonija morala proći kroz postupak za članstvo (European Commission, 2017). Ostatak međunarodne zajednice reagirao je slično, s pozivima za smirivanje napetosti te poticajima na razgovor o mogućim promjenama. Unatoč svim događanjima, političko stanje ostalo je relativno nepromijenjeno, a političke stranke sa separatističkom politikom i dalje imaju većinu u Kataloniji (BBC News, 2018; Al Jazeera, 2017).

8. Rezultati istraživanja

Počevši s mogućnosti prihvaćanja neovisnosti od strane međunarodne zajednice i EZ/EU, može se uočiti ujedinen i jasan odgovor na katalonski proglas neovisnosti nasuprot nesigurnome i nejasnome u slučaju hrvatskoga proglasa. Uz to, stav prema Hrvatskoj se s vremenom promijenio (iz medijacije prema opredjeljenju za neovisnost), a u katalonskome slučaju ostavilo se na Španjolskoj da riješi svoje unutarnje probleme.

Na promjenu utjecali su aktivni oružani sukob i popratna humanitarna kriza, paraliza saveznih institucija, nemogućnost dolaska do kompromisnog rješenja za očuvanje SFRJ u ikakvome obliku i mišljenja Badinterove komisije. Suprotno tomu, u Kataloniji su na snazi bile legitimne mjere predviđene ustavom i zakonom, ali je proces provođenja tih mjera od strane policijskih snaga bio represivan čak i prije same provedbe referenduma i proglasa.

Naravno, treba naglasiti načelno priznanje prava na samoodređenje u Ustavu SFRJ, iako bez postojećih mehanizama primjene, te federalnu prirodu države. Španjolski Ustav definira Španjolsku kao unitarnu državu i ne predviđa nikakvo pravo na odcjepljenje.

Legitimitet provedenih referenduma doveden je u pitanje u oba slučaja, ali hrvatski slučaj bio je puno jasniji i prihvatljiviji zbog izlaznosti, broja potvrdnih glasova i pravnih temelja. Nadalje, uzroci proglašenosti bili su slični u gospodarskoj sferi, ali drugačiji u političkoj sferi. Rješavanje krize u SFRJ bilo je dulje vremena u „pat-poziciji“ zbog nemogućnosti dogovora, a odbijanje dijelova novoga Statuta autonomije Katalonije ostavilo je mjesta za primjenu drugih dijelova te za daljnji dijalog. Članstvo Španjolske u EU utjecalo je na stav EU (SFRJ nije bila članica Europske zajednice) jer bi loše upravljanje situacijom moglo iznimno negativno utjecati na ugled i stabilnost EU. EU nije imala puno izbora u slučaju Katalonije, a pogotovo nije mogla priznati neovisnost zbog pravnih, diplomatskih i geopolitičkih posljedica koje bi proizašle iz priznavanja pokušaja odcjepljenja upitnog legitimiteta.

SFRJ 1980-ih bila je u gospodarskoj i političkoj krizi iz koje se nije mogao pronaći izlaz unatoč potpori vanjskih sudionika i prvotnim pozitivnim pokazateljima reformi. U hipotetskoj situaciji neovisne Republike Hrvatske 1990./1991. godine i raspada SFRJ bez ratnih sukoba, Hrvatska bi imala dobre mogućnosti za izlazak iz krize i nastavak razvoja u demokratskome uređenju i tržišnome gospodarstvu. Ključni argumenti su velik broj preuzetih ovlasti, solidna prirodna i društvena osnova i jednostavniji proces odlučivanja. Savezne jedinice su već imale velike ovlasti i financijsku neovisnost pa proces nadogradnje sustava za prihvaćanje novih ovlasti ne bi uzrokovao dodatnu nestabilnost. Prijenos ovlasti i raspodjela „nasljedstva bivše države“ (jugoslavenski dug i nekretnine) uzrokovali bi dodatne troškove te bi vjerojatno usporili oporavak i razvoj na određeni period. Središnja vlast ne bi bila u nemogućnosti donijeti odluke (za razliku od bivše savezne vlasti) te bi mogla vrlo brzo krenuti u provedbu prijeko potrebnih reformi, a s obzirom na rezultate izbora, vlast bi bila stabilna. Izuzetak ratnih razaranja i smrtnosti ostavio bi više ljudskih i materijalnih resursa za uporabu, a turizam i trgovina bili bi od velikog značaja zbog bogate turističke ponude te geografskog položaja na važnim prometnim pravcima. Ujedno, mogao bi se nastaviti put prema europskim integracijama s obzirom na značaj i mogućnosti europskoga tržišta i integracija za Hrvatsku.

Neovisna Katalonija 2017. godine našla bi se u sličnim uvjetima kao i Hrvatska 1990-ih, ali s boljim demografskim i gospodarskim čimbenicima. Katalonija ima veće i modernije gospodarstvo, a imigracija ljudi zrele dobi omogućava potencijalni bolji demografski i

gospodarski razvoj. Za razliku od Hrvatske, Katalonija je bila u procesu oporavka od financijske krize 2008. godine te joj nisu bile potrebne temeljite reforme i modernizacija. Također, troškovi povezani s novim ovlastima i izgradnjom institucija će opteretiti gospodarstvo i usporiti razvoj. Međutim, takvo opterećenje neće biti znatno zbog postojećih ovlasti i institucija. Veće potencijalno opterećenje za daljnji razvoj Katalonije bio bi dio naslijeđenog španjolskog duga, uz postojeći vlastiti dug. Katalonski teritorij bolje je prometno povezan od hrvatskog zbog njegova oblika i reljefnih obilježja. Položaj na mediteranskome koridoru daje Kataloniji značajnu prometnogeografsku važnost. Konačno, Katalonija bi se hitno morala odlučiti o stavu prema EU, svome najbližem i najvećem tržištu. Pretpostavka je da bi se odlučila ili za članstvo u EU ili za sporazum koji će omogućiti Kataloniji pristup zajedničkom europskom tržištu.

Rezultati anketa sugeriraju mogućnost većih podjela u katalonskom društvu nego u hrvatskom. Hrvatska je bila prilično homogena država sa znatnim udjelom stanovnika srpske nacionalnosti, ali Katalonija bi mogla imati puno veći udio stanovnika koji se ne identificiraju kao pripadnici katalonske nacionalnosti. Velik udio druge nacionalnosti mogao bi uzrokovati znatne podjele u društvu i političku nestabilnost.

Hladni rat je završio pa teritorij bivše SFRJ gubi geopolitički značaj, dok značaj Španjolske u cjelini ostaje nepromijenjen. Značaj Katalonije i Hrvatske je uglavnom prometnogeografski i regionalni. Katalonija ima dobre lučke kapacitete te njezin teritorij obuhvaća važan kopneni prometni koridor i vezu između Portugala i Španjolske te ostatka Južne Europe. Navedena je veza ujedno i dio geopolitičkog značaja Katalonije jer kontrolira glavne prolaze preko Pirenejskog gorja na istoku. Hrvatska se također nalazi na važnim prometnim koridorima koji spajaju Srednju i Jugoistočnu Europu te Istočnu Europu s Južnom Europom. Uz to, specifičan oblik teritorija („hrvatska potkova“) potencijalno pridodaje tranzitnom prometnom značaju. Hrvatski geopolitički značaj proizlazi iz činjenice da u susjednoj Bosni i Hercegovini živi veliki broj Hrvata koji čine velik udio u stanovništvu. Hrvatska bi potencijalno mogla utjecati na politiku i stabilnost Bosne i Hercegovine preko Hrvata koji žive u Bosni i Hercegovini.

9. Rasprava

Prema B. de Graffu (2004) i R. Biermannu (2004), EZ je pokušavala održati jedinstvo SFRJ jer članice nisu poznavale uzroke koji su doveli do proglašenja neovisnosti. Poticanjem

reformi savezne vlade i financijskom pomoći trebala se stabilizirati SFRJ. Autori potvrđuju da je među članicama EZ bilo neslaganja oko pravog pristupa, ali nadodaju i da je pažnja EZ bila istovremeno usmjerena na unutarnje pregovore i geopolitičke promjene u Istočnoj Europi. K. Larres (2004) i D. Marjan (2017) slažu se oko utjecaja straha od poticanja drugih separatističkih pokreta i mogućeg širenja sukoba na odluke EZ. A. Bekić (2010) potvrđuje značaj oružanih sukoba na priznanje Hrvatske i mišljenja Badinterove komisije, ali ističe i ranije navedeni strah od širenja sukoba kao važan čimbenik.

Po pitanju održivosti neovisne Katalonije i Hrvatske, A. Castells (2014a, 2014b) potvrđuje da su manje države održive zahvaljujući trgovini i mogućnosti različitih razina gospodarskih integracija i suradnje. A. Castells (2014b) ocjenjuje Kataloniju kao održivu državu, ali definira trgovinske barijere i nasljeđivanje dijela španjolskog duga kao ključne izazove. D. Ros i R. Fatjó (2014) potvrđuju mogućí utjecaj nasljeđivanja dugova na daljnji razvoj Katalonije. Trgovinske bi barijere bile osobito problematične za Kataloniju zbog njenog geografskog položaja. Međutim, uvijek postoji mogućnost preusmjeravanja i nove orijentacije trgovine što su Z. Stiperski i J. Lončar (2003) pokazali u slučaju Hrvatske nakon neovisnosti. F. Raventós (2014) potvrđuje da se Katalonija sve više trgovinski orijentira prema ostatku EU, odnosno da je tržište EU iznimno važno za Kataloniju.

Preuzimanje dodatnih ovlasti i širenje uprave bi značilo dodatne troškove što potvrđuju J. Pedrol (2014) te N. Bosh i M. Espasa (2014). Međutim, sva tri autora potvrđuju da bi troškovi bili manji zbog već prenesenih ovlasti i izgrađenih institucija. Dodatnu potvrdu daje J. S. Henders (2010) te dodatno ističe da Katalonija često ima više ovlasti od ostalih autonomnih zajednica. Slična argumentacija može se primijeniti i na Hrvatsku što u kontekstu financijske neovisnosti i decentralizacije ovlasti potvrđuje Z. Petak (2013).

U Europi nakon hladnog rata i pada komunizma, SFRJ gubi svoj svjetski geopolitički značaj, a time i Hrvatska. S time se slažu P. Radan (1998), R. Biermann (2004) i K. Larres (2004). D. Magaš (2013) se slaže s ocjenom prometnogeografskog i gospodarskog značaja Hrvatske kao regionalnog. Nasuprot SFRJ, Španjolska zbog svoga geografskog položaja ima gotovo nepromijenjenu svjetsku geopolitičku važnost (Solsten i dr., 1990), ali se to ne odnosi i na Kataloniju. Međutim, M. Stücklin (2017) potvrđuje katalonski značaj za Španjolsku zbog kontrole na istočnim prolazima preko Pireneja, ali i regionalni prometnogeografski značaj. Internetski članak „*The geopolitics of Catalan secession*“ (VilaWeb²⁵, 2017) predstavlja mogućnost gospodarskog povezivanja Katalonije i Kine. Međutim, to bi bilo iznimno malo vjerojatno zbog kulturnih, gospodarskih i geografskih čimbenika koji vežu Kataloniju i EU što tvrdi i F. Granel (2014).

10. Zaključak

Katalonski referendum i proglas neovisnosti posljedice su višegodišnjih sukoba između autonomne zajednice i središnje vlasti. Pitanje katalonskog jezika i identiteta kao nacije umjesto nacionalnosti te financijska i institucionalna ovisnost Katalonije su među glavnim točkama sukoba. Financijska kriza 2008. godine i odbijanje dijelova novog katalonskog statuta autonomije dodatno su potaknuli političare i stanovništvo prema razmišljanjima o neovisnoj Kataloniji. Međunarodna zajednica odbila je priznati neovisnu Kataloniju, a Španjolska je pravnim mehanizmima i policijom uspostavila izravnu kontrolu nad Katalonijom. Unatoč povratku na stanje prije i razgovorima obiju strana, dogovor o budućim promjenama nije postignut.

Hrvatski referendum i proglas posljedice su višegodišnje političke i gospodarske krize SFRJ, sukoba među republikama oko reformiranja države i nacionalizama čiji se utjecaj počeo širiti krajem 1980-ih. Međunarodna zajednica je pokušavala održati SFRJ u nekakvom obliku unatoč oružanim sukobima, ali je 1992. godine priznala Hrvatsku. Međutim, Hrvatska je morala ispuniti uvjete međunarodne zajednice o zaštiti prava nacionalnih manjina prije konačnog priznanja.

Hrvatska i Katalonija imale su demografske i gospodarske pretpostavke za daljnji razvoj kao neovisne države. Međutim, obje bi imale i prepreke koje bi trebale prebroditi. Katalonija i Hrvatska imale su znatan porast udjela nezaposlenih neposredno pred proglas neovisnosti i znatna dugovanja, ali bi možda imale potencijalna naslijeđena dugovanja od matične države. Hrvatska bi morala provesti temeljitu političku i gospodarsku reformu te modernizaciju gospodarstva, a Katalonija bi morala odlučiti o svome odnosu prema Španjolskoj i EU.

Hrvatska i Katalonija imaju manji značaj od SFRJ i Španjolske i isključivo regionalan značaj. Hrvatska i Katalonija nemaju posebna obilježja koja bi im dala veći svjetski značaj ili veći regionalni značaj. Katalonija i Hrvatska imaju izrazit prometnogeografski značaj u Europi zbog svoga položaja, ali Katalonija bi mogla imati i strateško značenje kao jedan od ulaza na Pirenejski poluotok. Status i udio Hrvata u susjednoj Bosni i Hercegovini omogućio bi Hrvatskoj određeni utjecaj na politiku Bosne i Hercegovine čime bi Hrvatska dobila geopolitički značaj u regiji.

Hipoteza 1. Međunarodna zajednica i europske države lakše su prihvatile mogućnost neovisne Hrvatske nego neovisne Katalonije. Međunarodna zajednica odbila je priznati neovisnost Katalonije zbog pravnih i političkih razloga. Pravni razlozi proizlaze iz španjolskog Ustava koji ne dozvoljava odcjepljenje i nezakonitog referenduma koji ujedno nije proveden prema međunarodnim standardima. Politički razlozi bili bi strah od poticanja i legitimizacije drugih separatističkih pokreta te potencijalna destabilizacija EU zbog priznavanja neovisnosti teritorija jedne od njenih članica. U slučaju Hrvatske i raspada SFRJ, međunarodna zajednica pokušala je očuvati državu i zauzeti poziciju medijatora između sukobljenih strana. Strah od širenja separatizama je također bio problem u slučaju Hrvatske, ali širenje oružanih sukoba bio je čimbenik koji nije postojao u slučaju Katalonije. Federalni sustav, načelno priznanje mogućnosti na odcjepljenje i proveden referendum činili su pravne temelje za hrvatski proglas neovisnosti. Konačnom priznanju Hrvatske pridonijeli su nastavljeni oružani sukobi, pravna mišljenja Badinterove komisije o raspadu SFRJ i prihvaćanje postavljenih uvjeta za priznanje. Međunarodna zajednica i europske države su lakše prihvatile mogućnost neovisne Hrvatske nego neovisne Katalonije.

Hipoteza 2. Hrvatska (1990. godine) i Katalonija (2017. godine) imale su slične demografske i gospodarske pretpostavke za funkcioniranje i razvoj kao neovisne države. Katalonija i Hrvatska imaju demografske i gospodarske pretpostavke za samostalan razvoj. Katalonija i Hrvatska imale su spor rast broja stanovnika na koji su utjecale promjene u migracijskim tokovima. Staranje stanovništva je problem u oba slučaja, ali znatna imigracija u Kataloniju usporava proces starenja i smanjuje opterećenje za gospodarstvo. Gospodarstva Katalonije i Hrvatske ovisila su o uslužnim djelatnostima kao glavnim izvorima prihoda i zapošljavanja. Katalonija je imala razvijeniju industriju koja je u većoj mogućnosti konkurirati na europskom tržištu. Hrvatska se nalazila u gospodarskoj krizi i bile su joj potrebne znatne političke i gospodarske reforme kako bi izašla iz nje. Katalonija 2017. godine bila je već u procesu oporavka od financije krize 2008. godine te joj nisu bile potrebne znatne političke i gospodarske reforme. Prema tome, hipoteza nije potvrđena jer bi neovisna Katalonija imala bolje demografske i gospodarske pretpostavke za funkcioniranje i razvoj.

Hipoteza 3. Neovisna Katalonija imala bi podjednak značaj za Europu i svijet kao i Hrvatska. Značaj SFRJ i Španjolske bio je iznimno velik za vrijeme hladnog rata zbog njihovog geografskog položaja. SFRJ je imala značaj u okviru Pokreta nesvrstanih, a Španjolska u sklopu NATO saveza. Međutim, SFRJ gubi svjetski značaj s krajem hladnog

rata i blokovske podjele svijeta, ali Španjolska zadržava svoj značaj. Značaj neovisne Hrvatske i Katalonije isključivo je regionalan. Prometnogeografski značaj Katalonije i Hrvatske proizlazi iz njihovog geografskog položaja na važnim prometnim koridorima. Uz to, Katalonija ima strateški značaj zbog kontrole nad istočnim prolazima preko Pirenejskog gorja. Hrvatska ima potencijalni regionalni geopolitički značaj zbog velikog udjela Hrvata u susjednoj Bosni i Hercegovini preko kojeg može utjecati na njenu politiku i stabilnost. Ni Katalonija ni Hrvatska nemaju demografsku i gospodarsku snagu da bi bile od većeg značaja. U skladu s navedenim zaključcima, hipoteza je potvrđena.

Popis literature

- Alòs-Moner, O. M., Pastor, V., 2014: The position of an independent Catalonia in the international context, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 13-30, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Artisien, P. F. R., 1981: Belgrade's Closer Links with Brussels, *The World Today*, 37 (1), 29-38.
- Barbarić, D. 2015: Model regionalizacije Kraljevine Španjolske, *Mostariensia*, 19 (1), 131-148.
- Bekić, A., 2010: London i Bonn – dva pola politike Europske zajednice prema priznanju Republike Hrvatske 1991. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, 42 (2), str. 339-366.
- Berber, M., Grbić, B., Pavkov, S., 2008: Promene udela stanovništva hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti u Republici Hrvatskoj po gradovima i opštinama na osnovu rezultata popisa iz 1991. i 2001. godine, *Stanovništvo*, 46 (2), 23-62.
- Bićanić, I., Tuđa, D., 2014: Dugoročne serija BDP-a Hrvatske, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 23 (1), 37-68.
- Biermann, R., 2004: Back to the Roots. The European Community and the Dissolution of Yugoslavia – Policies under the Impact of Global Sea-Change, *Journal of European Integration History*, 10 (1), 29-50.
- Bilen, M., Bučar Perić, K., 2002: *Ekonomska geografija Hrvatske*, Školska knjiga, Zagreb.
- Bosh, N., Espasa, M., 2014: Tax revenue and public spending, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 131-146, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Brekalo, M., Penava Brekalo, S., 2018: The Causes of Public Finance Crash in the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, *Mostariensia*, 22 (2), 129-147.
- Burg, S. L., 2015: Identity, Grievances, and Popular Mobilization for Independence in Catalonia, *Nationalism and Ethnic Politics*, 21 (3), 289-312.
- Castells, A., 2014: Catalonia and Spain at the crossroads: Financial and economic aspects, *Oxford Review of Economic Policy*, 30 (2), 277-296.
- Castells, A., 2014: Six comments on the economic viability of independence and two preliminary remarks, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 31-52, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

- Cunha, A., 2018: Portugal, Spain, and Europe: from the parallelism of the accession negotiations to the capitalisation of the third enlargement of the European Economic Community, *Relações Internacionais*, 25-41.
- Degan, V.-Đ., 1996: Nastanak i prestanak postojanja države u međunarodnome pravu (Komentar uz izvješća Badinterove komisije), *Politička misao*, 33 (1), 178-187.
- Domínguez-Mujica, J., Guerra-Talavera, R., 2009: The Demographic Transition and Immigration Flows in Spain: A Close Relationship, *Geographical Review of Japan Series B*, 81 (1), 4-15.
- Gotovac, M., Kostadinov, B., 2008: Autonomne zajednice u Španjolskoj, *Pravnik*, 42 (86), 23-33.
- Graff, B. de, 2004: Activist and Catalyst: Dutch Moralistic Decision-making Regarding (Former) Yugoslavia, 1991-1994, *Journal of European Integration History*, 10 (1), 139-168.
- Granel, F., 2014: Catalonia and the European Union, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 53-68, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Greer, S. L., 2007: *Nationalism and self-government : the politics of autonomy in Scotland and Catalonia*, State University of New York Press, Albany.
- Henders, S. J., 2010: *Territoriality, asymmetry, and autonomy: Catalonia, Corsica, Hong Kong, and Tibet*, Palgrave Macmillan, New York.
- Keating, M., 1997: Stateless and nation-building: Quebec, Catalonia and Scotland in the changing state system, *Nations and Nationalism*, 3 (4), 689-717.
- Larres, K., 2004: "Bloody as Hell". Bush, Clinton and the Abdication of American Leadership in the former Yugoslavia, 1990-1995, *Journal of European Integration History*, 10 (1), 179-202.
- Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Marjan, D., 2017: *Hrvatska 1989.-1992.*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.
- Marušić, B., 2017: Pravo na samoodređenje naroda u svjetlu međunarodnopravnih pitanja i disolucije SFRJ, *Studia Polensia*, 6 (1), 49-97.
- Nazor, A., 2007: *Počeci suvremene hrvatske države: (kronologija procesa osamostaljenja Republike Hrvatske od Memoranduma SANU 1986. do proglašenja neovisnosti 8. listopada 1991.)*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb.
- Najbar-Agičić, M., Rendulić, I., Agičić, D., 2004: *Povijesni zemljovidi XX. stoljeća. Hrvatska. Europa. Svijet*, Profil International, Zagreb.

- Pavić, R., 1968: Suvremeni odnosi snaga u Sredozemlju - prilog poznavanju regionalne geopolitike, *Politička misao*, 5 (4), 671-689.
- Pavić, R., 1971: Osnovni sadržaji političke geografije, geopolitike i geostrategije - mogućnost nove primjene geografskih disciplina u sferi političke teorije i prakse, *Politička misao*, 8 (1), 86-92.
- Pavić, R., 1971: Neke geopolitičke i geostrateške značajke svjetskog mora i Sredozemnog bazena, *Politička misao*, 8 (4), 385-407.
- Pedrol, J., 2014: Structures of state and their impact on labour, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 117-130, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Peračković, K., 2011: Hrvatska u postindustrijsko doba – promjene u strukturi radno aktivnoga stanovništva po sektorima djelatnosti i spolu, *Društvena istraživanja*, 20 (1), 89-110.
- Petak, Z., 2003: The Political Economy Background of Yugoslav Dissolution, u *Mini-Conference Workshop in Political Theory and Policy Analysis*, Indiana University, Bloomington, Indiana, USA.
- Petak, Z., 2013: Ekonomski federalizam u socijalističkoj Jugoslaviji, *Politička misao*, 49 (4), 212-227.
- Radan, P., 1998: Constitutional Law and the Multinational State: The Failure of Yugoslav Federalism, *UNSW Law Journal*, 21 (1), 185-203.
- Raventós, F., 2014: Impact on the number of companies and multinationals, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 191-204, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Rogić, V., 1990: *Regionalna geografija Jugoslavije*, Školska knjiga, Zagreb.
- Ros, D., Fatjó, R., 2014: Debt and the distribution of assets. Does freedom have a price?, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 147-176, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).
- Royo, S., Manuel, C. P., 2003: Some Lessons from the Fifteenth Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union, *South European Society and Politics*, 8 (1-2), 1-30.
- Solís, F. L., 2003: *Negotiating Spain and Catalonia: Competing Narratives of National Identity*, Intellect Books, Bristol.

Solsten, E., Meditz, S. W. & Library Of Congress. Federal Research Division, 1990: *Spain: A Country Study*, Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O.

Sotirović, B. V., 2013: Emigrations, Refugees and Ethnic Cleansing in Yugoslavia, 1991–2001, u *From the Balkan History of Diplomacy and Politics*, Vladislav B. Sotirović, Vilnius.

Stiperski, Z., Lončar, J., 2008: Promjene u razinama ekonomske razvijenosti zemalja nastalih na području bivše Jugoslavije, *Hrvatski geografski glasnik*, 70 (2), 5-32.

Popis izvora

Al Jazeera, 2017: World reacts as Catalonia calls for independence, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/28/world-reacts-as-catalonia-calls-for-independence> (6. 5. 2021).

BBC News, 2017: 'No turning back' on Brexit as Article 50 triggered, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-39431428> (7. 5. 2021.).

BBC News, 2018: Catalonia profile – Timeline, <https://www.bbc.com/news/world-europe-20345073> (5. 5. 2021.).

Boletín Oficial del Estado, 1978: The Spanish Constitution, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (3. 5. 2021.).

Burridge, T., 2017: Catalan referendum: 'Hundreds hurt' as police try to stop voters, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-41461032> (5. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Baròmetre sobre la religiositat i la gestió de la seva diversitat 2016, https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/barometre_religions_2016_dgar.pdf (3. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2016-1, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=5888> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2016-2, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=5908> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2017: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2017-1, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6368> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2018: Baròmetre d'Opinió Política. 1a onada 2018, <https://ceo.gencat.cat/ca/barometre/detall/index.html?id=6668> (16. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2018: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2017-2, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6492> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2019: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2018, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6948> (26. 5. 2021.).

Centro de Investigaciones Sociológicas, 2018: Barómetro de Enero 2018, http://www.cis.es/cis/export/sites/default/-Archivos/Marginales/3200_3219/3203/es3203mar.pdf (3. 5. 2021.).

Colomé, J. P., 2017: La misión de observadores concluye que el referéndum no cumple los "estándares internacionales", El País, https://elpais.com/politica/2017/10/03/actualidad/1507046129_416345.html (5. 5. 2021.).

Database of Global Administrative Areas (GADM), 2015: GADM data, <https://gadm.org/data.html> (24. 5. 2021.).

Državni zavod za statistiku, 2013: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i jeziku, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (4. 5. 2021.).

Državni zavod za statistiku, 2013: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.: Stanovništvo prema starosti i spolu, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf (4. 5. 2021.).

European Commission, 2013: Corridors – Mobility and Transport, <https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/corridors/> (3. 5. 2021.).

European Commission, 2017: Statement on the events in Catalonia, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_17_3626 (5. 5. 2021.).

European Economic Community (EEC/EEZ), 1980: Cooperation Agreement between the European Economic Community and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eb18ad5b-6b28-4b3d-9ce9-fa68abe9c6df/language-en> (20. 5. 2021.).

Generalitat de Catalunya, 2017: El Govern trasllada els resultats definitius del referèndum de l'1 d'octubre al Parlament de Catalunya, <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/303541/govern-trasllada-resultats-definitius-del-referendum-1-octubre-al-parlament-catalunya> (18. 12. 2020.).

Generalitat de Catalunya, 2017: The Law on the Self-determination Referendum, 2017, https://exteriors.gencat.cat/web/.content/00_ACTUALITAT/notes_context/Llei-del-Referendum_ENGLISH.pdf (5. 5. 2021.).

Hrvatska enciklopedija, 2021: Hrvatska, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26390> (5. 5. 2021.).

Hrvatska enciklopedija, 2021: Jugoslavija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29463> (5. 5. 2021.).

Hrvatska enciklopedija, 2021: nesvrstanost, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43502> (20. 5. 2021.).

Hrvatska enciklopedija, 2021: Španjolska, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59817> (4. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2012: Statistical Yearbook of Catalonia. Population and municipalities. By population brackets, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=993&t=2017&lang=en> (4. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2014: Població segons llengua d'identificació. Dades enllaçades 2003-2008-2013, <https://www.idescat.cat/pub/?id=culp&n=7208&lang=en> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups: 2000, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=253&lang=en&t=2000> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups: 2005, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=253&lang=en&t=2005> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups: 2010, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=253&lang=en&t=2010> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups: 2015, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=253&lang=en&t=2015> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 1981-2000, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2000> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 2001-2005, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2005> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 2006-2010, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2010> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2017: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 2011-2015, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2015> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2019: Statistical Yearbook of Catalonia. Language Uses of the Population. By linguistic identification and most frequent languages 2018, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=803&lang=en&t=2018> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: European Union Indicators. Government debt relative to GDP, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10137&t=201700&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups, 2020, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2020> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 2016-2020, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2020> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Annual indicators. Exports. By geographical areas and countries (UE-28), <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=14046&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Annual indicators. Imports. By geographical areas and countries (UE-28), <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=14048&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: European Union indicators. GDP per inhabitant, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10131&t=201300&lang=en> (25. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: European Union indicators. Gross domestic product, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10130&lang=en&col=1> (25. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Air transport. Movement of aircraft and goods. By type of flight, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10284&lang=en&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Air transport. Movement of passengers. By airports and type of flight, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10285&lang=en&tema=TRANS&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Activity, employment and unemployment rates. By sex and age group, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10218&lang=en&tema=TREBA&col=2> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Employed persons. By activity sectors, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10204&lang=en&tema=TREBA&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Maritime transport. Movement of vessels, passengers, goods and containers, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10286&lang=en&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Statistical Yearbook of Catalonia. Persons in employment. By sectors. Provinces, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=306&lang=en> (17. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. Provinces, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=245&t=2017&lang=en> (11. 5. 2021.).

Institut Nacional de Estadística, 2020: Population structure Indicators. Results by Autonomous Community. Ageing Index by Autonomous Community, <https://www.ine.es/dynt3/inebase/en/index.htm?padre=2077&capsel=2077> (4. 5. 2021.).

Institut Nacional de Estadística, 2021: Tourist Movement on Borders. Number of tourists by Autonomous Communities main destination, <https://www.ine.es/dynt3/inebase/en/index.htm?padre=2096&capsel=2560> (16. 5. 2021.).

Ivanec News Portal, 2019: POVIJEST Na današnji dan 1991. godine održan je Referendum o hrvatskoj samostalnosti – 94,17 posto birača odlučilo se za izlazak iz bivše države, <https://www.eivanec.com/povijest-na-danasnji-dan-1991-godine-odrzan-je-referendum-o-hrvatskoj-samostalnosti-9417-posto-biraca-odlucilo-se-za-izlazak-iz-bivse-drzave/> (25. 5. 2021.).

OK Apartment Barcelona, 2019: National Day of Catalonia — 8 facts about La Diada, https://www.barcelonacheckin.com/en/r/barcelona_tourism_guide/articles/national-day-catalonia (25. 5. 2021.).

Raunić, F., 2017: Zašto su usporedbe s Hrvatskom promašene i što slijedi u Kataloniji? Sjeli smo sa španjolskim ambasadorom, *Telegram*, 19. studenog, <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/zasto-su-usporedbe-s-hrvatskom-promasene-i-sto-slijedi-u-kataloniji-sjeli-smo-sa-spanjolskom-veleposlanikom/> (1. 6. 2021.).

Republička komisija za provedbu referenduma, 1991: Izvješće o provedenom referendumu, https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/referendum/1991/rezultati/1991_Rezultati_Referendum.pdf (17. 12. 2020.).

Savezni zavod za statistiku, 1989.: Jugoslavija 1918-1988, statistički godišnjak, <http://publikacije.stat.gov.rs/G1989/Pdf/G19892004.pdf> (3. 5. 2021.).

Savezni zavod za statistiku, 1991: Statistički godišnjak Jugoslavije 1991., Beograd, <https://publikacije.stat.gov.rs/G1991/Pdf/G19912003.pdf> (4. 5. 2021.).

Službeni list SFRJ, 1981: Ustav Socijalističke federativne Republike Jugoslavije; Amandmani na Ustav SFRJ sa ustavnim zakonima za sprovođenje Ustava i Amandmana I do VII na Ustav SFRJ, Beograd.

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, n. d.: Hrvati u Bosni i Hercegovini, <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvati-u-bosni-i-hercegovini/775> (25. 5. 2021.).

Stücklin, M., 2017: The geopolitical reasons why Spain can never afford to lose Catalonia, *SpanishPropertyInsight*, <https://www.spanishpropertyinsight.com/2017/10/29/geopolitical-reason-catalan-independence-pipedream/> (5. 5. 2021.).

VilaWeb²⁵, 2017: The geopolitics of Catalan secession, <https://www.vilaweb.cat/noticies/the-geopolitics-of-catalan-secession-referendum-independence-catalonia/> (3. 5. 2021.).

Prilozi

Popis slika

Sl. 1. Podjela Španjolske prema autonomnim zajednicama i gradovima.....	9
Sl. 2. Podjela SFRJ prema republikama i autonomnim pokrajinama sa istaknutim položajem SR Hrvatske.....	11
Sl. 3. Kretanje broja stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1960. – 1991. godine	14
Sl. 4. Promjena udjela velikih dobnih skupina u broju stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine.....	15
Sl. 5. Kretanje indeksa starenja SR Hrvatske i SFRJ 1953. – 1981. godine	16
Sl. 6. Kretanje udjela odabranih „narodnosti“ u broju stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine.....	17
Sl. 7. Kretanje broja stanovnika Katalonije 1990. – 2020. godine.....	18
Sl. 8. Promjena udjela velikih dobnih skupina u broju stanovnika Katalonije 1991. – 2020. godine	19
Sl. 9. Kretanje indeksa starosti Španjolske i Katalonije 1990. – 2020. godine.....	20
Sl. 10. Udio ispitanika u Kataloniji starih 15 i više godina prema jezicima koje vežu s vlastitim identitetom, studije 2003., 2008., 2013. i 2018. godine	21
Sl. 11. Kretanje BDP-a po stanovniku Katalonije 2000. – 2019. godine u eurima.....	26
Sl. 12. Plavi i crveni listići s referendumom 19. 5. 1991. godine.....	34
Sl. 13. Proslava proglašenja neovisnosti Katalonije u Barceloni 27.10.2017. godine	37
Sl. 14. Službena zastava Autonomne zajednice Katalonije (Senyera; lijevo) i zastava asocirana s pobornicima za neovisnost Katalonije (Estelada; desno)	37

Popis tablica

Tab. 1. Indeks starosti i prosječna starost stanovnika (Socijalističke) Republike Hrvatske 1953. – 2011. godine	15
Tab. 2. Indeks starosti i prosječna starost stanovnika Autonomne zajednice Katalonije 1990.-2020. godine	19
Tab. 3. Broj stranih posjetitelja (u tisućama) u SR Hrvatskoj i SFRJ 1984. – 1988. godine	24

Tab. 4. Međunarodni pomorski promet robom (u tisućama tona) SR Hrvatske i SFRJ 1987. godine	25
Tab. 5. Broj stranih posjetitelja (u tisućama) u Španjolskoj i Kataloniji 2016. – 2019. godine	27
Tab. 6. Udio zračnog i pomorskog prometa Katalonije u zračnom i pomorskom prometu Španjolske 2019. godine.....	28
Tab. 7. Rezultati referenduma 19.5.1991. godine u Republici Hrvatskoj	35
Tab. 8. Rezultati katalonskog referenduma o neovisnosti 1.10.2017. godine.....	36

Priprema za nastavni sat

PISANA PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT GEOGRAFIJE		
Naziv i sjedište škole	Gimnazija M. A. Reljkovića, Vinkovci	
Obrazovni program (zanimanje)	gimnazija (opća)	
Ime i prezime nastavnika	Josip Čajkovac	
Datum izvođenja nastavnog sata	15. 2. 2022.	
Naziv nastavne jedinice	Stvaranje neovisne države – neuspjeh Autonomne zajednice Katalonije	
Razred	4.a	
Tip sata	obrada	
Kompetencije	Ishodi učenja	Zadatci kojima ću provjeriti ishode
1. Geografska znanja i vještine	Učenici će: 1. <u>objasniti</u> sukob između španjolske središnje vlasti i Katalonije 2. <u>obrazložiti</u> reakciju EU i međunarodne zajednice na katalonski proglas neovisnosti 3. <u>objasniti</u> značaj međunarodnog priznanja	1. Objasnite sukob između španjolske središnje vlasti i Katalonije. 2. Obrazložite reakciju EU i međunarodne zajednice na katalonski proglas neovisnosti. 3. Objasnite značaj međunarodnog priznanja.

2. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti	<p>uku A.4/5.1.</p> <p>- pronalaženje informacija i procjena korisnosti pronađenih informacija</p> <p>uku A.4/5.2.</p> <p>- vođenje vlastitih bilješki</p> <p>uku A.4/5.4.</p> <p>- razvijanje kritičkog mišljenja procjenom važnosti informacija i argumentacijom svojeg mišljenja</p>
3. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	<p>osr B.5.2.</p> <p>- razvijanje komunikacijskih vještina preko rada u skupini</p> <p>- poticanje aktivnog slušanja pri radu u skupini</p> <p>- poticanje suradnje preko rada u skupini</p> <p>- razvijanje vještine usmenog izlaganja</p>
4. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	<p>ikt C.5.3.</p> <p>- korištenje IKT-a kao alata za pronalazak potrebnih informacija i odgovora na pitanja</p>
5. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta	

TIJEK NASTAVNOG SATA

Etapе sata	Cilј etape	Opis aktivnosti učenika
Uvod	<ul style="list-style-type: none"> ○ provjera predznanja (3 minute) ○ poticanje znatiželje (4 minute) ○ najava nastavne jedinice (1 minuta) 	<p>Učenici će usmeno odgovoriti na postavljena pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koji bi bili osnovni elementi svake države? <ol style="list-style-type: none"> a. teritorij, stalno stanovništvo, vlast i sposobnost stupanja u međunarodne odnose 2. Kako države postaju neovisne? <ol style="list-style-type: none"> a. očekuje se primjer stjecanja neovisnosti Hrvatske 3. Zna li neke druge države, izuzev država bivše SFRJ, koje su postale ili pokušale postati neovisne? <p>Učenici odgovaraju na pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Što znate o Španjolskoj? 2. Što znate o Kataloniji? <p>Učenici iznose sve informacije o Španjolskoj i Kataloniji koje znaju.</p> <p>Učenici zapisuju naslov nastavne jedinice na poseban list papira.</p>

Glavni dio sata	<ul style="list-style-type: none"> ○ Pronalazak potrebnih informacija, korištenje IKT-a, bilježenje izvora podataka, procjena korisnosti informacije, suradnja i komunikacija u skupini (13 minuta) ○ Izlaganje rezultata rada u skupini, bilježenje potrebnih podataka, rad na vlastitom izražavanju i komunikaciji (6 minuta) ○ Pitanja za razmišljanje (6 minuta) 	<p>Sukladno zadacima, učenici će biti podijeljeni u 3 skupine:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pronađite informacije o obilježjima i statusu Katalonije. <ol style="list-style-type: none"> a. Prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja b. Položaj unutar Španjolske 2. Pronađite informacije o sukobima između Katalonije i središnje vlasti te katalonskom referendumu 2017. godine. <ol style="list-style-type: none"> a. Pitanje identiteta, jezika, financija b. Rezultati referenduma 2017. godine 3. Pronađite informacije o španjolskoj i međunarodnoj reakciji na katalonski proglas neovisnosti. <ol style="list-style-type: none"> a. Španjolska policija i ustavno utemeljenje preuzimanja vlasti b. Odbijanje priznanja neovisnosti od strane međunarodne zajednice <p>Učenici će organizirati podatke prema unutarnjem dogovoru skupine.</p> <p>Učenici će samostalno prosuditi korisnost pronađenih informacija. Učenici će zapisivati odakle su preuzeli informaciju i kada je informacija objavljena. Učenici će pronaći što više različitih izvora. Svaki učenik vodi vlastite bilješke.</p> <p>Svaka skupina odabire po jednog predstavnika koji će izložiti rezultate rada u skupini.</p> <p>Svaki predstavnik priložit će primjerak bilješki učitelju za evidenciju.</p> <p>Ostale skupine bilježe informacije koje iznose predstavnici drugih grupa.</p> <p>Učenici će usmeno odgovoriti na pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zašto je međunarodno priznanje bitno? 2. Zašto Katalonija nije priznata?
------------------------	---	---

Završni dio sata	<ul style="list-style-type: none"> ○ primjena naučenog (10 minuta) ○ formativno vrednovanje (2 minute)	<p>Učenici će pismeno odgovoriti na konačna pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Objasnite sukob između španjolske središnje vlasti i Katalonije. 2. Objasnite reakciju EU i međunarodne zajednice na katalonski proglas neovisnosti. 3. Objasnite značaj međunarodnog priznanja. <p>Učenici će na kraju pismenog rada zabilježiti procjenu svoga rada na današnjem satu (1-5 skala).</p> <p>Učenici će predati pismeni rad učitelju na uvid. Pismeni rad bit će vraćen na početku sljedećega sata, uz dodatne komentare o sudjelovanju pojedinog učenika na današnjem satu.</p>
-------------------------	---	---

Plan školske ploče

*okvir koji bi učenici trebali imati na kraju sata, razlikovat će se od stvarne situacije zbog prirode rada u skupinama i odabira informacija

Obilježja Katalonije

- regija i autonomna zajednica na SI Španjolske, Pirenejsko gorje na S, ostatak Španjolske i Pirenejskog poluotoka na Z, Sredozemno more na I i J
- više od 7,5 milijuna stanovnika, imigracijsko područje
- najrazvijeniji dio Španjolske, glavno turističko odredište Španjolske
- česti sukobi sa središnjom vlasti oko identiteta, jezika, financija i ovlasti
- neuspjeli proglas neovisnosti 2017. godine nakon provedenog referenduma upitnog legitimiteta (referendum nije odobrila španjolska središnja vlast)
- sudjeluje u institucijama EU preko Vijeća regija

Reakcije na referendum i proglas neovisnosti

- španjolska vlast proglašava referendum ilegalnim
- španjolska policija djeluje protiv provedbe referenduma, izbijanje nasilja
- međunarodna zajednica upućuje kritike zbog policijske aktivnosti, ali odbija priznati Kataloniju

Odgovori u crticama na pitanja iz završnog dijela sata

1. Objasnite sukob između španjolske središnje vlasti i Katalonije.

Španjolska – strah od raspada države, gubitak gospodarski važnog teritorija

Katalonija – financijska ovisnost Katalonije o središnjoj državi, pitanje katalonskog identiteta i jezika, pretpostavljaju se gospodarske koristi od neovisnosti

2. Obrazložite reakciju EU i međunarodne zajednice na katalonski proglas neovisnosti.

Katalonski proglas se smatra neutemeljenim i ilegalnim.

Prihvatanje katalonske neovisnosti može dovesti do raspada Španjolske zbog drugih dijelova sa sličnim aspiracijama (npr. Baskija).

Unutarnji sukobi unutar EU zbog priznavanja neovisnosti, potencijalni izlazak Španjolske iz EU.

Prihvatanje katalonske neovisnosti može potaknuti slične pokrete drugdje u svijetu (npr. Škotska u Ujedinjenom Kraljevstvu) ili dati legitimitet postojećim pokretima (npr. Krim i istočna Ukrajina).

3. Objasnite značaj međunarodnog priznanja.

Sudjelovanje u međunarodnim organizacijama i gospodarskim integracijama, lakša diplomacija i pristup financijama, legitimitet vlasti.

Nastavne metode

Metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda rada na tekstu, neizravna grafička metoda

Oblici rada

Frontalni rad, individualni rad, rad u skupinama

Nastavna sredstva i pomagala

Računalo, tableti (ako su dostupni), internet, projektor (za potencijalne slike i izvore), zidne karte svijeta i Europe, školski geografski atlas, udžbenik (Gall, H., Jukopila, D., Kralj, P., 2021: Geo 4, udžbenik geografije u četvrtom razredu gimnazija i strukovnih škola, Školska knjiga, Zagreb)

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Al Jazeera, 2017: World reacts as Catalonia calls for independence, <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/28/world-reacts-as-catalonia-calls-for-independence> (6. 5. 2021).

Alòs-Moner, O. M., Pastor, V., 2014: The position of an independent Catalonia in the international context, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 13-30, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Barbarić, D. 2015: Model regionalizacije Kraljevine Španjolske, *Mostariensia*, 19 (1), 131-148.

BBC News, 2017: 'No turning back' on Brexit as Article 50 triggered, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-39431428> (7. 5. 2021.).

BBC News, 2018: Catalonia profile – Timeline, <https://www.bbc.com/news/world-europe-20345073> (5. 5. 2021.).

Boletín Oficial del Estado, 1978: The Spanish Constitution, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf> (3. 5. 2021.).

Bosh, N., Espasa, M., 2014: Tax revenue and public spending, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 131-146, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Burg, S. L., 2015: Identity, Grievances, and Popular Mobilization for Independence in Catalonia, *Nationalism and Ethnic Politics*, 21 (3), 289-312.

Burrige, T., 2017: Catalan referendum: 'Hundreds hurt' as police try to stop voters, *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-41461032> (5. 5. 2021.).

Castells, A., 2014: Catalonia and Spain at the crossroads: Financial and economic aspects, *Oxford Review of Economic Policy*, 30 (2), 277-296.

Castells, A., 2014: Six comments on the economic viability of independence and two preliminary remarks, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 31-52, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Baròmetre sobre la religiositat i la gestió de la seva diversitat 2016, https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/barometre_religions_2016_dgar.pdf (3. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2016-1, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=5888> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2016: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2016-2, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=5908> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2017: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2017-1, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6368> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2018: Baròmetre d'Opinió Política. 1a onada 2018, <https://ceo.gencat.cat/ca/barometre/detall/index.html?id=6668> (16. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2018: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2017-2, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6492> (26. 5. 2021.).

Centre d'Estudis d'Opinió, 2019: Òmnibus de la Generalitat de Catalunya. 2018, <https://ceo.gencat.cat/es/estudis/registre-estudis-dopinio/estudis-dopinio-ceo/omnibus/detall/index.html?id=6948> (26. 5. 2021.).

Centro de Investigaciones Sociológicas, 2018: Barómetro de Enero 2018, http://www.cis.es/cis/export/sites/default/-Archivos/Marginales/3200_3219/3203/es3203mar.pdf (3. 5. 2021.).

Colomé, J. P., 2017: La misión de observadores concluye que el referéndum no cumple los "estándares internacionales", El País, https://elpais.com/politica/2017/10/03/actualidad/1507046129_416345.html (5. 5. 2021.).

Cunha, A., 2018: Portugal, Spain, and Europe: from the parallelism of the accession negotiations to the capitalisation of the third enlargement of the European Economic Community, *Relações Internacionais*, 25-41.

Degan, V.-Đ., 1996: Nastanak i prestanak postojanja države u međunarodnome pravu (Komentar uz izvješća Badinterove komisije), *Politička misao*, 33 (1), 178-187.

Domínguez-Mujica, J., Guerra-Talavera, R., 2009: The Demographic Transition and Immigration Flows in Spain: A Close Relationship, *Geographical Review of Japan Series B*, 81 (1), 4-15.

European Commission, 2013: Corridors – Mobility and Transport, <https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/corridors/> (3. 5. 2021.).

European Commission, 2017: Statement on the events in Catalonia, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_17_3626 (5. 5. 2021.).

Generalitat de Catalunya, 2017: El Govern trasllada els resultats definitius del referèndum de l'1 d'octubre al Parlament de Catalunya, <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/303541/govern-trasllada-resultats-definitius-del-referendum-1-octubre-al-parlament-catalunya> (18. 12. 2020.).

Generalitat de Catalunya, 2017: The Law on the Self-determination Referendum, 2017, https://exteriors.gencat.cat/web/.content/00_ACTUALITAT/notes_context/Llei-del-Referendum_ENGLISH.pdf (5. 5. 2021.).

Gotovac, M., Kostadinov, B., 2008: Autonomne zajednice u Španjolskoj, *Pravnik*, 42 (86), 23-33.

Granel, F., 2014: Catalonia and the European Union, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 53-68, <https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Greer, S. L., 2007: *Nationalism and self-government : the politics of autonomy in Scotland and Catalonia*, State University of New York Press, Albany.

Henders, S. J., 2010: *Territoriality, asymmetry, and autonomy: Catalonia, Corsica, Hong Kong, and Tibet*, Palgrave Macmillan, New York.

Hrvatska enciklopedija, 2021: Španjolska, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59817> (4. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2012: Statistical Yearbook of Catalonia. Population and municipalities. By population brackets, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=993&t=2017&lang=en> (4. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2014: Població segons llengua d'identificació. Dades enllaçades 2003-2008-2013, <https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp&n=7208&lang=en> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2019: Statistical Yearbook of Catalonia. Language Uses of the Population. By linguistic identification and most frequent languages 2018, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=803&lang=en&t=2018> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: European Union Indicators. Government debt relative to GDP,

<https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10137&t=201700&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. By sex and age groups, 2020, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2020> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2020: Statistical Yearbook of Catalonia. Population structure indicators. By age groups: 2016-2020, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=285&lang=en&t=2020> (15. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Annual indicators. Exports. By geographical areas and countries (UE-28), <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=14046&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Annual indicators. Imports. By geographical areas and countries (UE-28), <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=anuals&n=14048&lang=en&col=1> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: European Union indicators. GDP per inhabitant, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10131&t=201300&lang=en> (25. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: European Union indicators. Gross domestic product, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ue&n=10130&lang=en&col=1> (25. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Air transport. Movement of aircraft and goods. By type of flight, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10284&lang=en&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Air transport. Movement of passengers. By airports and type of flight, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10285&lang=en&tema=TRANS&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Activity, employment and unemployment rates. By sex and age group, <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10218&lang=en&tema=TREBA&col=2> (19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Employed persons. By activity sectors,

<https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10204&lang=en&tema=TREBA&col=1>

(19. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Short-term economic indicators. Maritime transport. Movement of vessels, passengers, goods and containers,

<https://www.idescat.cat/indicadors/?id=conj&n=10286&lang=en&col=1> (16. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Statistical Yearbook of Catalonia. Persons in employment. By sectors. Provinces,

<https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=306&lang=en> (17. 5. 2021.).

Institut d'Estadística de Catalunya, 2021: Statistical Yearbook of Catalonia. Population on 1 January. Provinces, <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=245&t=2017&lang=en>

(11. 5. 2021.).

Keating, M., 1997: Stateless and nation-building: Quebec, Catalonia and Scotland in the changing state system, *Nations and Nationalism*, 3 (4), 689-717.

Marušić, B., 2017: Pravo na samoodređenje naroda u svjetlu međunarodnopravnih pitanja i disolucije SFRJ, *Studia Polensia*, 6 (1), 49-97.

OK Apartment Barcelona, 2019: National Day of Catalonia — 8 facts about La Diada,

https://www.barcelonacheekin.com/en/r/barcelona_tourism_guide/articles/national-day-catalonia (25. 5. 2021.).

Pedrol, J., 2014: Structures of state and their impact on labour, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 117-130,

<https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Raunić, F., 2017: Zašto su usporedbe s Hrvatskom promašene i što slijedi u Kataloniji? Sjeli smo sa španjolskim ambasadorom, *Telegram*, 19. studenog,

<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/zasto-su-usporedbe-s-hrvatskom-promasene-i-sto-slijedi-u-kataloniji-sjeli-smo-sa-spanjolskom-veleposlanikom/> (1. 6. 2021.).

Raventós, F., 2014: Impact on the number of companies and multinationals, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 191-204,

<https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Ros, D., Fatjó, R., 2014: Debt and the distribution of assets. Does freedom have a price?, u *The Economy of Catalonia*, Comissió d'Economia Catalana, 147-176,

<https://www.coleconomistes.cat/pdf/the.economy.of.catalonia.pdf> (6. 10. 2020.).

Royo, S., Manuel, C. P., 2003: Some Lessons from the Fifteenth Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union, *South European Society and Politics*, 8 (1-2), 1-30.

Solís, F. L., 2003: *Negotiating Spain and Catalonia: Competing Narratives of National Identity*, Intellect Books, Bristol.

Solsten, E., Meditz, S. W. & Library Of Congress. Federal Research Division, 1990: *Spain: A Country Study*, Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress: For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O.

Stücklin, M., 2017: The geopolitical reasons why Spain can never afford to lose Catalonia, *SpanishPropertyInsight*,

<https://www.spanishpropertyinsight.com/2017/10/29/geopolitical-reason-catalan-independence-pipedream/> (5. 5. 2021.).

VilaWeb²⁵, 2017: The geopolitics of Catalan secession, <https://www.vilaweb.cat/noticies/the-geopolitics-of-catalan-secession-referendum-independence-catalonia/> (3. 5. 2021.).

Popis priloga (koji nisu upisani u nastavna sredstva i pomagala)